

# VIGILIA

SZERKESZTI  
SÍK SÁNDOR

BÁNK JÓZSEF  
TAKÁCS JÓZSEF  
TÓTFALUSY ISTVÁN  
HOLL BÉLA  
BORIS SIMON  
JÁNOSY ISTVÁN  
BOHUNICZKY SZEFI  
MIHELICS VID  
írásai

1953 AUGUSZTUS

Ára 5 forint



# SZENT ISTVÁN

A katolikus hitvallásnak, az Egyház tanrendszerét szilárd egységbe kovácsoló mesterműnek van egy drága gyöngye, mely sokak előtt ismeretlen, és éppen azért hidegnek tűnő fénye nem kelt meleget a didergő emberi szívekben: Hiszek a szentek egységében!

Az üdvözült lelkek országa a »Dicsőséges Egyház« a tisztítóhelyen vezeklő és szenvedő lelkek közössége: a »Szenvedő egyház« és a földön küzködő katolikus hívők nagy együttese: a »Küzdő Egyház« ugyanannak az egyetlen Egyháznak hármas arca.

A Diadalmas Egyház oltárra emelt polgárai a Szentek, akik az Egyház viszonytagságos életének útjelzői és mindörökké emberi életünk eszményképei maradnak.

A szentek az egyháztörténelem útjelzői. Életük egy hatalmas köhalmazhoz hasonlítható. A laikus észreveszi talán a kövek különböző színét, nagyságát és súlyát, de egyébként érzéketlenül, közömbösen megy el mellettük, de a geológus, a szakember előtt e kövek egyszerre beszédessé válnak... Beszélnek borzalmas vulkanikus kitörésekről, beszélnek az elemek gigantikus harcairól, beszélnek a földfelület hosszú, sokévezredes történetéről, beszélnek különleges, ma már nem létező állatokról és növényekről, kifogyhatatlanul beszélnek még nagyon sok mindentről...

Igy a szentek élete is az avatatlanok és érzéketlenek előtt talán unalmasnak, szürkének és jelentéktelennek tűnik, ha azonban látó szemmel tekintünk rájuk, egyszerre világító fény

csillan fel arcukon, mely bevilágítja az egyháztörténet egy-egy szakaszának mozgalmasságát...

A szentek élete jelzi az Egyház csodálatos keletkezését és küzdelmes, diadalmas nekiindulását, — jelzi az Egyház belső, forradalmi, vulkanikus tevékenységét, amikor pusztító eretnenségek támadtak kebelében, — jelzi a már régen elcsitult, akkoriban forró eseményeket és régen megszűnt intézményeket.

A szentek élete felidéri emlékezetünkben a lakatlan pusztaságokat, ahol hajdan virágzó élet pompázott, a római katakombák és a romjaiban is fenntartott Kolosszeum rejtelmait súgja fülünkbe... Ékesen szól a régi, de felejthetetlen mártírok áldott emlékéiről. A szentek élete fennhangon hirdeti a tudomány, művészet, kultúra és technika csodálatos vívmányait, amelyeknek a szentek nem egyszer kiemelkedő fényhordozói voltak...

A szentek az egyház viszonytagságos történetének élő, fényes lapjai...

A szentek egyéni életünk eszményképei is. De hogyan? Ezek a világtól sokszor elvonult, sokszor beteges, gyenge fizikumú emberek hogyan lehetnek az élettől viruló, egészséges, a munka lázában égő teremtmények eszményképei?... És mégis örök eszményképek ők, akikben az egyén teljesen háttérbe szorul és minden törekvés, minden áldozat egy nagy eszme szolgálatában áll... Akik a végesből a Végtelen felé, a mulandóból az Örök felé törnek tántoríthatatlanul... Nem az élettől menekülő, félénk, mímözöllelkek ők, hanem az eszmé-

nyiség hősei, akik a nagy lelkek nagy elhatározásával és áldozatkészségével mindig arra törekedtek, hogy Isten dicsőségére és — ami ettől elváaszthatatlan — embertársaik javára nagyot és maradandót tegyenek...

Legyenek ezek hatalmas királyok, vagy szegény szolgálók, tiarás pápák vagy sarullan kolduló barátok, világhírű tudósok, vagy ismeretlen betegápoló nővérek, a családi gondoktól elcsigázott édesanyák, vagy a világtól elvonuló zárdaszüzek, az élet viharában megderesedett, kérges tenyerű férfiak, vagy hamvas arcú, ragyogó szemű ifjak, egy szenvedély nyugtalanítja, sarkantyúzza, úzi, hajítja, tüzeli őket: teljesen megfelelően önmagukról és élni teljesen — minden mellékgondolat nélkül — Istennek, hazának, eszmének és embertársaiknak.

De azért a szentek mégsem sablonok! Igaz: minden szent ugyanaz, de az is igaz: minden szent más!... Az Egyház nemzetekfeletti hatalmas szervezet, amelyben nincsen különbség szegény és gazdag, kicsi és nagy, tudós és tudatlan, fehér és színesbőrű között. Mindegyiket ugyanaz az Istenszeretet hevíti. De az Istenszeretet nem zárja ki, sőt fokozza, megnemesíti a hazaszeretetet. A szenteknél is kitűnnek eme egyéni vonások. Szalézi Szent Ferenc, mint szent is, a francia elegancia jegyeit tükrözi, Nagy Szent Teréz mély jámborságában sem tagadja meg nemzetének lovasgias vonását: büszke társnőire, akik a férfiak távollétében hősiiesen védtek Avila városát. — A fiatal 12 éves Szent Agnes a pogány bíró előtt az előkelő római nő nemes büszkeségével és öntudatával lép fel. — Az orleansi Szűz, Jeanne D'Arc minden porcikájában a francia nő hazaszeretetét sugározza.

Ez a magyarázata annak, hogy mi magyarok augusztus hónapban olyan mélységes tisztelettel és szeretettel tekintünk fel első nemzeti szentünkre, Szent Istvánra, aki Útjelző és Eszménykép számunkra egyaránt. Akinek »tekintete oly egyszerű, mint a gyermeké, oly éles, mint a sasé, oly biztos, mint a hadvezéré.« Akinek Jobbkezét a Gondviselés az évszázadok viharában csodálatosan megőrizte nemzeti Ereklýének.

Azt a Jobbot, amely a csatákban vitézül kardot forgatott, de a szegények és árvaik szeméről könnyeket törölt és alamizsnát osztogatott.

Azt a Jobbot, amely László, Erzsébet és Margit alázatával és lelkének felhőtlen tisztaságában székesegyházakat, monostorokat, zárdákházakat emelt a Nagyasszony, Szent Márton és a többi szent tiszteletére...

Azt a Jobbot, amely erős akarral állandó hazát és kemény törvényt adott a szilaj magyaroknak.

Azt a Jobbot, amely az anyyi vérral áztatott magyar földre a honfoglaló Kard mellé letűzte az apostoli kettős Keresztet, amely nem a sirhalom, a mulandóság mellé helyezett korhadó fakereszt volt, hanem két szárát a végtelenbe feszítő és mindeneket magához ölelő diadalmas élet szimbóluma, amely egy új ezredévre adott erőt és hitet a magyarnak.

Amikor ünnepén kegyelettel felkeressük e drága ereklýét, áhitattal mondjuk:

»Ó dicsőséges Szent Jobbkéz,  
Melyet magyar óhajta néz,  
Drága kincse népünknek,  
Nagy öröme szívünknek.  
Drága szent Jobb, maradj

nálunk,  
Utat mutass, merre járjunk.«

Bánk József

## ISTEN GONDOLATA AZ EMBER MUNKÁJÁRÓL

A gyerekkor még értetlen bibliatanulásának a maradványa talán, hogy a munkát alig tudjuk másként látni, mint az isteni átok alatt. Így temetődött el emlékezetünkben a Gn 3, 17-19: »... átkozott a föld munkád miatt; fáradoznak árán eszel abból élted minden napján... tövist és bogácsot hajt az neked... arcod verejtékével eszed kenyered...« Az emberi élet és munka felületes szemlélete szinte igazolja ezt: a munka mintha csak a bűn következménye és ezért teher lenne az emberen, mintha az ember elkerülhette volna, ha eredeti ártatlanságában megmarad. Ha paradicsomi állapotokról beszélünk, csak készenkapott gyönyörűségekre gondolunk, eszünkbe se jut azokhoz az értük való megdolgozást kapcsolni. Talán nem is ábrázolta még sohasem az ember úgy őszüleink boldogságát, hogy munkának feszülő izmokkal jelenének meg előttünk.

A munkát persze átoknak tekinteni sehogysem illik bele a keresztény, de még a kinyilatkoztatott életfelfogásba sem. Az Ószövetség választott népe épen abban is különbözött minden más nemzetől, hogy elméletben és gyakorlatban is megbecsülte a sok más nép szemében megvetett, mert lealázó munkát, még a fizikait is, pedig ezt nem egy hársadalom csak a rabszolgáknak szánta. A rabszolga pedig még embernek sem számított. Ezzel szemben a zsidóság legnagyobb rabbijai egyúttal fizikai munkások is voltak. Szent Pálnak is volt tanult mestersége (A 18, 3), sőt magának az Istenembernek is. (Mr 6, 3).

De nemcsak a kinyilatkoztatás adja meg a munkának ezt a megbecsülést, hanem az ember józan esze is könnyen rájön arra az egyébként egyszerű, mégis oly sokszor elfelejtett vagy meg is csúfolt igazságra, hogy az ember értékét és a neki járó megbecsülést csak az szabhatja meg alapvetően, hogy mire képes, döntően pedig, hogy mit végez.

A kinyilatkoztatás tanítását azonban nem lehet megalapozni azzal a prédikációkban oly könnyen és sokszor hangoztatott mondással, hogy az ember úgy születik a munkára, valamint a madár a repülésre. (Job 5, 7.). Ez az állítás ugyan a Szentírásban van, de azért nem a Szentlélek állítása, hanem csak Jób egyik barátjáé, sőt még csak az övé sem, mert ő is csak a kétségkívül megromlott szöveg helytelen fordítása szerint beszél ott a madár repüléséről meg az ember munkájáról.

Az Ószövetségben főként a tanító könyvek intenek a munkára, összehasonlítva annak az eredményeit a tétlenség következményeivel. Az Újban Szent Pál a legkifejezettebb. Mindenkit figyelmeztet a munkára (1 Th 4, 11), sőt kimondja a kemény elvet: aki nem akar dolgozni, az ne is egyék. (2 Th 3, 10.). A megokolás azonban, amelyet ad, inkább csak a gyakorlati és mindennapi okosság szerint tekinti a munkát, és éppen ezért aligha lehet Istennek eredeti elgondolása, mélyen átértendő terve az emberi munkáról. Az apostol szerint ugyanis mintha csak azért kellene az embernek munkálkodnia, hogy kenyerét megkeresse és idejét haszontalanul ne töltsse (2 Th 3, 11-12.). Meg aztán, hogy a keresztény

a »kívülálló« megbecsülését kiérdemelje és hogy senkire se szoruljon. (1 Th 4, 12.). Ebben az Apostol saját példájára is hivatkozik: éjjel és nappal dolgozott, hogy senkinek se legyen terhére, pedig joga lett volna hozzá, hogy másoktól kapja megélhetését, hiszen neki nem a fizikai munka, nem is a megélhetés keresése volt a feladata; de erre is példát akart adni (2 Th 3, 7-10.). Úgy látszik, szükség volt rá a pogány környezetben.

Istennek a munkáról való elgondolását az emberhez intézett első szavában találjuk meg. A Szentírás kifejezetten áldásnak nevezi: »... töltsetek be a földet és hajtsátok uralmatok alá és uralkodjatok a tenger halain, az ég madarain és minden állaton...« (Gn 1, 28.). A Zsoltáros ezt már úgy magyarázza, hogy Isten az embert minden teremtménye fölé helyezte és minden fölött úrrá tette. (8, 7.). Sírák Fia megint csak azt mondja, hogy az ember hatalmába adott mindent, ami csak a földön van. (17, 3.).

Gyerekekhez is alig illő felfogás lenne ezt úgy érteni, hogy akár az ártatlanság állapotában is sültgalambként repült volna minden az ember szájába, vagy hogy a mindenek fölött való uralmat ölbetett kézzel megszerezhetette és gyakorolhatta volna, Isten ennél sokkal bölcsőbb és sokkal jobban megbecsüli az embert, akit az ilyen uralom tespedésre vitt volna, Isten szerint azonban a folytonos tökéletesedés a feladata, sőt még meg is alázta volna, ha nem ad neki lehetőséget arra, hogy ő maga emelkedjék és szilárduljon meg a mindenek fölött való uralomban.

Isten tehát ezt az uralmat nem készen adta az embernek, hanem jog és feladat szerint, megadva persze hozzá a lehetőséget is: egyrészt olyanná teremtve a világot, hogy megillette benne az elsőség és az uralkodás az egyetlen értelmes lényt, az embert, másrészt olyanná alkotva az embert, hogy minden iránt érdeklődjék és céljára fordítson mindent, amit megismer. Az embernek a föld feletti uralma ugyanis azt jelenti, hogy átismerve a teremtett világot, abból egyre tökéletesebben megismerje az Alkotót, Teremtőt és Célját — (Boldogságát) — és mindent szolgálatába tudjon állítani, hogy Feléje haladjon és Hozzája eljusson. Mivel a mindenség célja Isten, akivel személyesen közvetlen kapcsolatba csak az értelmes teremtmény tud eljutni, hiszen ez a kapcsolat Isten ismeretét és szeretetét jelenti, és mivel az egész teremtménynek el kell jutnia valamiképen Istenhez, azért joga az embernek és kötelessége, hogy minden fölött úrrá legyen és ő maga Isten előtt hódolva az egész teremtés hódolatát is bemutassa. Ezért egyedül az ember állíthat mindent szolgálatába, sőt saját céljának megfelelően még alakíthatja is a teremtett világot, hogy minél könnyebben és teljesebben megvalósíthassa a maga tökéletességét és boldogságát; ezeknek a beteljesedését és állandósulását azonban mind a bölcsélet mind a kinyilatkoztatás szerint csak Istenben megállapodva nyerheti el. Így uralkodik az ember a teremtmények felett: saját szolgálatába állítva Istenre irányítja, felhasználja őket és annyira becsüli meg vagy szorítja vissza, amennyire kell, hogy az embert segítsék. Az embernek ez az uralma Isten helyetteseként történik és ezért teljes Istentől való függésben is: az ember ugyanis Isten képmása, vagy amint a keletiek oly találoán mondják, Istennek a világ felé fordított arca. Az ő kedvéért van a teremtett világ, rajta keresztül jut el az is Isten-

hez. A hittudomány ezt így fejezi ki: Isten az értelmetlen teremtményeket azért hozta létre, hogy az emberért legyenek. Minden csak eszköz az ember számára. De ha eszköz, akkor használható és amennyire szükséges, használandó is, sőt ha nem egészen alkalmas, akkor alakítható és amennyire szükséges, alakítandó is.

Mármost ha az emberiség történetét végignézzük, az ember haladása tulajdonképpen nem más, mint a teremtmények fokozatos birtokbavétele és az ember szolgálatába állítása. Ez a birtokbavétel minden egyes teremtmény természetének, törvényeinek a megismerésével kezdődik és felhasználásával válik befejezetté. Sem a kinyilatkoztatás nem ad felvilágosítást, sem a tudományos kutatás nem tudja még részletes pontossággal ennek a folyamatnak egyes állomásait, döntő jelentőségű kiindulásait meghatározni. Amiket tehát most elmondunk, az egyáltalán nem akar időrendi felsorolás lenni, hanem csak állításunk szemléltetése.

Birtokába vette az ember az anyaföldet. Ez ugyan magától is termett volna egyetmást. Az ember azonban nem sokáig érte be a kész pusztá várásával és gyűjtögetésével, hanem maga kezdett termelni: akarátát a földre kényszerítette, hogy azt és anynyit teremjen, amennyire az embernek szüksége van. Ezért magán a földön is változtatott, először csak felszürkálva, majd felásva és felhasogatva, sőt a földnek az összetételét is módosította öntözéssel, trágyázással stb. Micsoda területek lesznek éppen napjainkban termékenyekké, mert az ember megtalálta a talaj termőre fordításának a módját vagy megkereste azt a növényt, amely éppen beleje való!

A termeléstől elválaszthatatlan a növényvilág birtokbavétele. A termesztés nemcsak számszerű sokasítást jelent, hanem a növény változtatását, nemesítését is. Gondoljunk csak egy szép gyümölcsös vagy virágos kertre! Oly mennyisége és minősége ez a növényeknek, amit a természet az ember uralkodó és irányító közbejötté nélkül sohasem hozott volna létre.

Birtokába vette az ember az élettelen világot. Valamikor talán tüzetesebben még csak meg nézte pl. a vöröslő-barnálló vas-követ; ma keresi, mert ismeri már a természetét és ezerféle módon tud fölötte uralkodni és oly sokféle módon tudja használni, hogy már nélkülözni sem tudja. Nagyjából így vagyunk minden más anyaggal is: mindegyikkel külön tudományág, külön mesterség foglalkozik, mert mindegyik fontos és hasznos az embernek.

Birtokába vette az ember az állatvilágot. Ma már nem él állat, amelyet az ember ne tudna sikeresen visszaszorítani, ha ártalmára van, vagy teljesen fel ne használna, ha szüksége van rá. A nemesítés itt is folyik; a visszaszorítás és a felhasználás pedig oly nagymérvű volt az idők folyamán, hogy nem egy állatfajta teljesen kipusztult és nem is egy csak azért marad már meg, mert az ember védelmébe vette.

Úr az ember a föld távolságai felett is. Valamikor álomnak is lehetetlen volt, hogy egyetlen ember az egész földet beutazza, megismerje: egy emberi élet nem lett volna ehhez elegendő. Ma már a víz sem jelent akadályt, hiszen inkább összeköt, mint elválaszt. A levegő is a mienk: általánosabb már a légi közlekedés, mint száz évvel ezelőtt a vasút volt.

A föld uralom alá hajtásának további menete meghozza majd

minden századnak, sőt évtizednek a maga meglepetését, és a napirendre térést a megelőző meglepetés fölött. Azt is látjuk, hogy az ember — ebben egyébként csak a minden korban felbukkant örök vágy kezd lassankint megvalósulni — már a földnél magasabbra is tör. Aki ezzel a gondolattal akár elméletben, akár gyakorlatban komolyan foglalkozik, egyáltalán nem fenyegeti az a veszély, hogy kinevetik vagy a bolondok házába csukják. Maga a kinyilatkoztatás egyetlen érvet sem szolgáltat, hogy az ember nem az egész anyagi világ fölötti uralomra lenne hivatva, sőt éppen az ellenkezőjét kifejezetten tanítja: legalább is az üdvözültek Krisztussal együtt uralkodnak, tehát nyilván a mindenség felett.

Ahogy azonban az ember a földet így folyamatosan uralma alá hajtja, nemcsak Isten eredeti áldásának a beteljesedését látja, nemcsak természetének újra és újra ösztönző, másként mint mindig újabb nekifeszülés után nyugtot nem váró adottságának enged, hanem dolgozik, kitarotán munkálkodik is.

Nyilvánvaló ez a fizikai munkás esetében: munkálkodva ura a földműves a földnek, az állattenyésztő az állatoknak, munkálkodva hozza a bányász hozzáférhetőbb helyre a föld kincseit, hogy az emberek kincsei legyenek, az iparos munkával alakítva teszi az anyagot alkalmassá az ember szolgálatára...

Ugyancsak nyilvánvaló ez a szellemi munkánál is; a kétfajta munkát tulajdonképpen nem is lehet egymástól elválasztani vagy egymással szembeállítani: az emberi munka ugyanis mindig szellemi munka is. Vagy talán a szántóvető, a kézműves ész nélkül dolgozik? A szoros értelemben vett szellemi munkás — ma úgy mondjuk, hogy értelmiségi dolgozó — vagy a fizikai munkát teszi könnyebbé, eredményesebbé, vagy a munkába és egyáltalán az egész emberi életbe visz egységet, rendezettséget és őrzi azt, hogy az emberi élet valóban munkálkodva haladás, de ne sokak munkájának összevisszasága, hanem sokak egyetlen meg nem zavart nagy teljesítménye legyen. Nincs is olyan emberi vállalkozás, ami ne igényelné a tisztán szellemi munkást, legalább is abban az esetben, ha többen dolgoznak együtt. Mivel pedig az ember Isten akaratára szerint társas lény, igazán emberi élet csak ott lehetséges, ahol nem elszigetelt egyedek jelennek meg, hanem maga az emberi közösség is megvalósul. Minél nagyobb aztán a közösség és minél nagyobb alkotásra lendül, annál több szellemi munka számára nyílik lehetőség és feladat.

Igen soknak az a feladata, hogy magát az embert művelje ki. Az ember szintén része a világmindenségnek, amely fölött csak akkor tud urrá lenni és úr maradni, ha önmagának is ura és így alkalmas és méltó a mindenség fölötti uralkodásra. Ebben munkálkodik a tanítók, nevelők fokozatosan növekvő nagy serege, — (a folyton teljesebb uralom ugyanis folyton tökéletesebb embert követel) — ebben tesznek felbecsülhetetlen, mert nélkülözhetetlen szolgálatot az emberiség nagy gondolkodói, akik legtöbbször sem a termelői munkában nem igen jeleskednek, de még valamilyen közvetlen hasznú szellemi munkát sem végeznek, de az emberiségnek új távlatokat nyitnak, új feladatokra adnak indítást. Ugyancsak itt kerülhetnek szóba a nagy művészek is, akiknek

az alkotásai magát az embert emelik fel, mert magasabbrendűségét eszébe juttatják s ezzel magához térítik és új erőre kapatják.

A kinyilatkoztatásból tudjuk, hogy az ember Isten kegyelme nélkül nem képes önmaga fölött úrrá lenni, mert az őt, mint eszes lényt kötelező természeti törvényt sem tudja megtartani. Azt is tudjuk, hogy az embernek nemcsak az a hivatása, hogy Isten alattvalójaként mindenek fölött uralkodjék, hanem hogy Istennek a világ felé fordított arcaként, sőt Isten megjelenéseként a mindenség szolgálatát elfogadja és megdicsőüljön. Krisztusban, az Emberben valósul ez meg teljesen és tökéletesen. Hozzá azonban majd ebben is hasonlunk a választottak. (R 8, 29.). Ezt a hasonlást a kegyelem készíti elő és valósítja meg; a kegyelmet pedig Krisztus akaratából az Ő papjai közvetítik az egész emberiségnek. Őket ezért nem is lehet egyszerűen a tanítva nevelő szellemi munkások közé besorolnunk, hanem helyesebben a lélek munkásai. Nélkülük a Gondviselés jelen rendjében az ember mindig csak félbemaradt torzó, csak trónját vesztett, soha célt nem érő trónkövetelő lenne, sőt még ennél is rosszabb lenne a sora: kegyelem nélkül a kárhozat várna rá. Hiszen mit használ az embernek, ha az egész világot megnyerné is, lelkének pedig kárát vallaná? (Mt 16, 26.). Aki pedig lelkének kárát vallja, az önmagát is elveszti (L 9, 26), azaz elkárhozik. A kárhozottak semmin sem uralkodhatnak többé, inkább minden ellenük fordul, hogy megbosszulja magát, amiért ha úrrá is lettek úgy-ahogy felettük, uralmukat nem Isten akarata szerint szerezték és gyakorolták. (Sap 5, 18.).

Tudjuk, hogy Isten uralmának lerázni akarása — az első és minden más bűn — igen mássá tette az embernek Istennel és a világának az emberrel való viszonyát. Az eddigiekből azonban világos, hogy a munkát nem ez a változás hozta magával. Az Írás kifejezetten mondja a bűn előtt, hogy az emberre nemcsak azt bízta Isten, hogy a Gyönyörűség paradicsomát magának és utódainak istenes életben megőrizze, hanem azt a parancsot is adta, hogy azt művelje. (Gn 2, 15.) A munka tehát ott is feladata lett volna az embernek. Csak nagyon szűk lélekkel lehet úgy vélekedni, hogy Isten az embert pusztán földművelésre akarta volna szorítani, hiszen éppen istenakarta állandó nekilendülése újabb és újabb uralomkiterjesztésre vitte volna. Inkább azt kell mondanunk, hogy az ember az ártatlanság állapotában az egész földkerekséget, sőt az egész világmindenséget is, tehát még arra kevésbé alkalmas helyeket is, éppen úgy a boldogság otthonává tett volna, mint ahogy Éden az volt. Az ember ugyanis akkor is szaporodott és sokasodott volna, tehát előbb-utóbb nem fért volna meg ott. A szülői és testvéri szeretet azonban gondoskodott volna, hogy az onnan kirajzó emberek ne éljenek mostohább körülmények között, hanem másutt is otthonban és ne számkivetésben legyenek. Semmiképpen sem lehet tehát azt a felfogást tartani, amelyet egyik-másik Keletről származó hagyomány őrzött meg, hogy a földművelésen és pásztorkodáson kívül minden más mesterségre a Sátán tanította volna meg az embert, persze csak a bűn után, s így, ha bűn nem lenne, csak ez a két tevékenység lenne az egész emberiség foglalkozása. Inkább az az igazság, hogy az ártatlanságban megmaradt ember sokkal mozgékonyabb és találékonnyabb lenne, mint a mai. Sokkal hamarabb átkelt volna a tengeren, a

gőz, az áram, sokkal régebben szolgálná már az embert, a mostani legfejlettebb kultúra is csak rég elmúlt évezredek emléke lenne már.

A bűn, a bűnösség igen nagy törést, igen nagy visszaesést hozott és az embernél elkerülhetetlen haladást nagyon meglasztotta, mert az ember munkájának az értelmét is elhomályosította és annak nem egyszer helytelen, sőt végzetes irányt adott.

Homályos lett az ember értelme, nem lát messzire, főképen nem lát mindenben Istenig, sőt még csak Isten felé sem. Így van ez a munkánál is. Hányan nem látnak abban csak sanyarú robotot vagy csak a megélhetés biztosítását: csak rabjai és bérései a munkának. Talán sohasem fordul meg az eszükben, hogy magában véve bármennyire is jelentéktelen a munkájuk, mégis ők is az emberiség nagy hivatásán dolgoznak Isten rendelkezése szerint.

Nézzük azonban magát a munkát, ne az embert, ha egyáltalán lehetséges a kettőt egymástól elválasztani. Az első nagy változás az, hogy az ember a munkát igen sokszor fárasztónak, leverőnek, sőt kimerítőnek és lelket ölőnek érzi. Bizony megesik az emberrel, hogy csak ezt érzi és miatta talán még a semmittevést is megkívánja. Pedig ma is a munka fárasztóságát nem egyszer csak anynyiban érezzük, hogy utána jól esik a pihenés. Hogy azonban többször úgy ránk nehezedik a munka súlya, annak egyik oka, hogy bármennyire is kész a lélek, a test erőtlenné vagy kedvetlené, mert nincs teljesen a lélek uralma alatt, a lélek indításait nem is bírja, legtöbbször nem is akarja készséggel fogadni, sőt gyakorta ellene is mond, sőt ellene is lázad. Hatalmas lelkeknel persze még most is megcsodálhatjuk az emberi munkabírást, pedig ez is csak töredék már, mint minden, ami a bűn után megmaradt. Ezek a hatalmas munkájú emberek nem a test nagyjai, az izomhősök, akik egyetlen nekilendüléssel akarnak mindent legyűrni, hanem a lelkierő hősei, akik soha ki nem hagyó állandósággal tudnak dolgozni.

Másik átok a munkán annak a mindenkori legalább részbenvaló, sokszor azonban teljes eredménytelensége. Az ember mindig többet fárad, mint amennyit elér. Hányszor terem a föld »tövisét és bogáncsot«, hiába a gondos munka! A munka eredménytelenségének ezt az átkát minden dolgozó ember nem is egyszer megérezte, sokan el is vérezték rajta megirtózva a munkától vagy teljesen összeroppanva magukban. Az ember ugyanis mindig eredményt, sőt sikert is akar.

Ez a kettő nem lett volna az ártatlanság állapotában: a test mindig kedvvel feszült volt neki, hogy a lélek szándéka valóság legyen. Hiszen még ma is milyen fáradság nélkül megy minden, amíg az nem munka, és milyen fáradságossá lesz, mihelyt munkává válik. Mennyire érdeklődik, mennyit tanul a gyermek, amíg iskolába nem kerül és mindez csak játék neki! Aztán egyszerre csak belefárad a tanulásba, mert az már munka. Micsoda gyönyörűség a turistának erdőt-hegyet járni és milyen nehéz a hivatásos erdőőrnek, pedig az ő erőkifejtése már kisebb, mint a kirándulóé. A munka eredménytelensége sem lenne meg. Ez is elvonná a kedvetlenséget, sőt a fáradságot is. Milyen másképen látja pl. egy színész a világot, életét és munkáját egy tapstalan előadás után vagy egy viharos siker esetén! A sikeresen befejezett, ered-

ményes munka mindent felejtet, mindig új szárnyakat ad, új kezdésre lendít. Ez magyarázza az aratás, a szüret örömét; az aratás kétségkívül az egyik legnehezebb munka, mégis a magáét aratni inkább ünnep, mint hétköznap.

Szent hitünk tanítása szerint az ember bűne után kikerült a Gyönyörűség kertjéből. (Gn 3, 23.) Micsoda visszaesés volt ez! Hiszen ezt a helyet különös gonddal maga Isten készítette az embernek! (Gn 2, 8-17.) A föld többi részén tehát más állapotok uralkodtak, körülbelül azok, amelyeket a természettudomány felderít abból a korból, amikor szerinte az ember a földön megjelent.

Isten különös oltalma is elhagyta az embert, ezután már nem érezte többé a teremtett világ Istent az ember mögött és ezért nem is hajolt többé készséggel az ember szolgálatába. Istent elhagyva és Istentől elhagyatva maga az ember is gazdátlan lett, de nem is ura többé sem magának, sem a teremtménynek. Így nyílt tér a Sátán uralmának, Bűnre vitte az embert, mert ennek a világnak az uralmát akarta. Istentől és az embertől elbitorolni, mert Isten ellen lázadva akar a világ fejedelme (J 12, 31), ennek a világnak Istene lenni (2 C 4, 4), ezért Isten képmását, Istennek a világ felé fordított arcát is szolgaságba kellett döntenie, a bűn szolgaságába, saját szolgaságába. (J 8, 34; 2 P 2, 19.) Neki persze egyáltalán nem az a szándéka, hogy az embert társként emelje maga mellé; Ő nem olyan ura akar az embernek lenni, mint Isten, akit szeretni kell, hanem akinek elég, ha elviselni kénytelenek. (Mt 6, 24.)

Mindezeket átgondolva megértjük, hogy az ember — ha a megváltás kegyelme kezdettől fogva nem mentette és irányította volna — inkább játékszere, mint ura lenne a teremtményeknek, a folytonos fáradás mellett a folytonos eredménytelenség, az előbbrejutás helyett az egyhelyben topogás, a céltalan körbeforgás lenne a sorsa. De még így is megértjük, hogy a létért való küzdelem a mostohává vált, sőt ellenségesé lett teremtménnyel szemben olyan kezdetleges állapotba nyomta vissza már Ádámot és gyermekeit, hogy csak azért tudott az emberiség onnan kiemelkedni, mert elesettsége ellenére is ember maradt, akit Isten nem hagyott meg elesettségében. Ezért továbbra is megilleti az elsőség a megváltás megígérése óta, ha nem is a zavaratlan uralom, ami csak a megváltás művének a beteljesedésével az új egekben és az új földön következik majd be. (2 P 3, 13.) A megváltás ugyanis sok minden más mellett a Sátán bitorolt uralmának megtörését is hozta, Krisztusé minden hatalom az égben és a földön. (Mt 28, 18), aki azt megosztja övével, a megdicsőültekkel teljesen, a küzdőkkel pedig annyira, amennyire az üdvösségükre szükséges. Az Egyház ezért avatja Krisztus erejével és kegyelmével az egész anyagi világot összességében és egyes részeiben is megáldva hasznossá és üdvösségesé az ember számára; különben ugyanis féltő, hogy a Sátán ereje teszi azt ártalmassá és kárhözátossá, mert a Sátán evilági uralma ugyan megtört már, de ezen a földön sohasem fog teljesen megsemmisülni. Ezért kellenek az új egek és az új föld.

A bűn az ember munkájának igen sokszor helytelen, sőt emberirtó irányt adott. Helytelen a munkában csak robotot vagy pénzkeresetet látni: az embernek többre kell ennél becsülnie ön-

magát és munkáját, mert az ilyen felfogás elegendő lehet a megélhetéshez, de semmiképpen sem elegendő ahhoz, hogy az emberi munkát, magát az embert meguemesítse és az emberiséget előbbre vigye.

Lehet azonban az emberi munkának nemcsak helytelen, emberhez nem méltó, hanem az emberre végzetes iránya is. Hogy urrá kell lennie, ezt az ember sohasem felejtette el; de nem egyszer elfelejtette, hogy ez nem lehet erkölestelenül szerzett és gyakorolt uralom, féktelen és erőszakos, más embert mindenből kizáró vagy egyenesen letipró. Isten a világ feletti uralmat nem Jánosnak vagy Péternek adta, nem is ennek vagy annak a népnek (— ha egyáltalán lennének Isten eredeti terve szerint, azaz a bűn nélkül, egymástól elkülönült vagy egymással farkasszemet néző nemzetek —), hanem az embernek, azaz az egész emberiségnek. Ebben az uralomban minden egyes embernek képessége és teljesítménye szerint van joga részesedni és a rábizottakat részeltetni. A bűn azonban az emberiség egységét megtörte és így megzavarta a föld feletti uralom egészséges és békés megosztását is. Az ember nemcsak munkával és másokkal együtt, hanem munka nélkül is, mások kizárásával is, sőt egyik ember a másik fölött is akar uralkodni! Így lettek rabszolgák és leigázott, rabságba görnyedt népek. Márpedig az ember tehet más embernek szolálatot, ilyen értelemben állandó megállapodásra is léphet vele, de csak szabadon, hogy emberi méltóságában megmaradjon, mert az ember sohasem lehet csak tárgy, másnak csupán csak eszköze: egyik ember a másiknak csak társa lehet, sőt a kereszténység szerint csak testvére, akit úgy kell szeretnie mint önmagát (Mt 22, 39.), sőt ahogy Krisztus azt szereti. (J 15, 12.) A népeknek egymáshoz való viszonya sem alulhat ezen az alapvető törvényen kívül, hiszen azok is emberek.

A bűn ezt is eredményezte: az ember a másét is a magáénak akarja, sőt az embert is nem társának, hanem tulajdonának akarja. Eleinte ez persze csak kicsiben próbálkozott és robbant ki, ahogy azonban az emberiség és vele a gonoszság is növekedett, mindig több és több ember került így egymással szembe, míg végül eljutottunk a szociális problémákig, sőt korunk szörnyű világ-háborúhoz. Ezekben tulajdonképpen az önmagában széttorozott emberiség önmagát pusztítja és jövőjét hátráltatja vagy teszi kétségessé, mert nem lát más megoldást, mint az erőszakot, hogy ha már másokon nem is, legalább a maradékon, a romokon felépíthesse korlátlan uralmát. Emberek veszekedésének, népek tülekedésének az igazi oka a talán soha ki nem mondott, de mindenkor lappangó vágy: a birtokbavétel és az uralkodás rendetlen vágya. (Ja 4, 1-2.) Munkát igényel persze a viaskodásra való felkészülés is, a harc folytatása és a győzelem kihasználása is, de főképpen az embernek az a munkája, amely miatt átkozott a föld, mert rettetően szenved alatta minden. Hosszú építő munka eredményei dőlnek romba, megakad a további fejlődés, sőt nem egyszer lehetlenné is válik.

Az emberi munkának ezt a végzetes irányát csak elszoruló lélekkel lehet szemlélni. Elhárítása nem történhetik másként, mint az alapvető rend helyreállításával: Isten előtti felelőssége tudatában embertársában testvérét és mindenében osztályosát látva

kell az embernek (— természetesen a népeknek is, hiszen nekik sem lehet más törvényük, mint az Istené —) munkálkodnia és így egységben, békében a mindenség fölött uralkodnia mindenkinek javára, senkinek sem kárára, mert Isten előtt hódolva és mindenkit szeretve. Ez lenne Krisztus békéje Krisztus országában. Egyébként pedig folytatódik az a kiábrándító tény, hogy bármi fölött is lesz urrá, első gondolata, munkája eredményének az első felhasználása majdnem mindig (— vagy talán mindig? —) hogy a meg nem engedett uralomra tör. Az első nyilvessző aligha azért repült ki ember felé, hogy kellemes üdvözetet vagy segítséget vigyen; az első hajó, ha nem is volt hadihajó, nemsokára azzá lett; a repülő első hatalmas alkalmazása már nemzedékünk szemeláttára történt háborús célra; az atomkorszak emlegetése szinte mindig az atomháború rémét idézi. Mintha az emberiség csak azért haladna, hogy jobban tudja önmagát pusztítani. Ez pedig senki előtt sem lehet az ember hivatása, az emberi fejlődés értelme.

Előbb említettük már a szeretet krisztusi parancsát. Így jutunk el Isten egy másik gondolatához az emberek munkájáról. Ez a gondolat nem az értelmet akarja irányítani, hanem a szívet akarja tökéletesíteni; a munkát azonban csak a kettő együtt teszi tökéletessé.

Minden munka ugyanis végső elemzésben a felebaráti szeretet gyakorlása lehet, sőt azzá kell lennie. Krisztus így fogalmazza meg ezt a parancsot nem annyira a pusztá elvet, mint a sokféle megvalósítást tekintve: amit akartok, hogy cselekedjenek nektek az emberek, ti is úgy cselekedjétek nekik. (Mt 7, 12.) Munkálkodva az ember sohasem csak magának cselekszik; a földműves nem önmagának termel, a szakács nem magának főzi az ételt, az órás nem magának javítja az órát, az orvos nem önmagát gyógyítja, a pap nem önmagának lelkipásztora... Minél több embernek van minél nagyobb hasznára valakinek a munkája, annál értékesebb. Az a munka azonban, amely mindenki számára haszontalan vagy másoknak egyenesen ártalmas, még ezt a szennytelen nevet sem érdemli meg. Isten előtt az a tökéletes munka, amely nemcsak magában kifogástalan, hanem tökéletes indítóokból is fakad, azaz szeretetből: minél jobbat, minél kedvesebbet adni.

Erről az igazságról azonban — sajnos — napjaink nem egyszer gépies és inkább mennyiségre menő jámborsága eléggé megfeledeznek. Méri imájának az idejét, sokasítja szentáldozásainak a számát, mintha Istennél az időtartam, a szám bármit is számítana. Isten nem ünneplő ruhát és életkörülményeinkből való kiközöknést akar tőlünk, hanem egész életünk megszentelését, az élet tökéletességét. Az emberi élet azonban inkább hétköznapi, mint ünnep, sokkal többször munka, mint imádság. Ezért kell a hétköznapi munkájának is szentnek lennie, ezért kell a munkának is tökéletessé lennie. Ha erről megfeledezzünk, a vallásosság erőtlenné, szenteskedővé és a kemény munkát végző ember számára értelmetlenné, sőt visszataszítóvá válik.

Különben is mit ér a templomi térdkoptatás, a sóhajtozó gyakori áldozás, ha talán éppen ezeknek az örve alatt azokat az oly fontos állapot- és állásbeli kötelességeket vagy elhanyagoljuk vagy könnyen vesszük? Persze, hogy könnyebb jámborkodni, mint az élet minden vonalán keményen helyt állani; Isten azonban se-

holsem ígért üdvösséget azoknak, akik a könnyebb részt választották maguknak. Nem aki mondja: Uram, Uram, nem az megy be a mennyek országába, hanem aki az Atya akaratát cselekszi. Aki másként él és dolgozik, mint ahogy Isten akarja, hiába szenteskedik és jámborkodik, bizony csak azok közé tartozik, akik gonoszt cselekednek. (Mt 7, 21-23.) Istennél a legnagyobb teljesítmény is értéktelen, az örök élet számára selejt, ha nem szeretetből fakad. (1 C 13, 1-3.) Nem úgy értve a szeretetet, ahogy az emberek azt emlegetve kiüresítik és elferdítik, hanem ahogy Krisztus élete és munkája mutatja: mindig az Istent és az embert tekintette, nem önmagát; Istent és az embert mindig együtt tekintette, sohasem külön.

Igy nézi és értékeli Isten az ember munkáját. Milyen jó lenne, ha minden ember így tudná tekinteni és értékelni!

## A SÖTÉTSÉG SÁTORA ALATT

*A Lágymányosra éjszaka borul.  
A lámpák fénygömbje világít;  
itt-ott, a házak ablakaiból  
az útra hajlik egy sugárnyaláb,  
s a villamosok meg az autók  
mint apró fénybogarak cikáznak...  
(— igen, így mondaná a költő —)  
mégis éjszaka van már, s a fény erőtlen és magányos.  
Maradj!  
Minek menekülsz az egészből a részhez?  
Ülj csak az árokparton itt  
türelmesen, s várj,  
míg a sötétség sátra beburkol.*

*Tótfalussy István*

## JÚNIUS

*Megjött újra a nyár: a szelekben akácok  
illata leng, a nap izzó méze kicsordul,  
bólint, lendül az ág, már duzzad az ifjú gyümölcs is;  
épül az új élet... Nézd, zöld a fa árnya,  
s zöld a hegyoldal, a hullámzó búzatáblán  
bókol a lomha pipacs, s ott messze, a barna hegyormon  
sárkány száll föl a kék, magas égre.  
Nézz, de ne szólj, még lépni se lépj,  
csak a gyík surranhat ilyenkor,  
ó, csak a szürke veréb ugrálhat a rossz kapufélfán;  
most csak a vers, csak a daktilusok szava szólhat.  
Szent ez a perc, és gazdag: erőknek  
ünnepe. Érzed? — téged is érlet,  
épít, s nőttet a szép aratásra.*

*Tótfalussy István*

## „JÓILLATÚ VIRÁGOS KERTEKBŐL EGYBE SZERKESZTETT ÁJTATOSSÁGOKNAK GYAKORLÁSA . . .“

(AZ OFFICIUM RÁKÓCZIÁNUM TÖRTÉNETE)

Régi könyvtárak ódonlevegőjű termeiben, a finom porral lepett polcokon létűnt századok szellemi kincsei sorakoznak szótlanul. Puha, fehér hártya, vagy aranyveretes, vastag bőr takarja őket. A századok enyészététől megviselten némán pihennek. Nehezen nyilatkoznak látogatójuknak. Sokat kell velük barátkozni, míg lassan-lassan beszélni kezdenek. Mindegyiknek van valami külső jellemvonása. A nyomdász, a könyvkötő vagy a könyvszerető olvasó korok és műfajok szerint rávetítette a hallgató kötetekre a maga izlését, gondolatát. Az egyházatyák és a jog klasszikusainak foliánsai, a negyedret prédikációs kötetek és a kisalaku Elzevirek, párisi vagy amsterdami görög-római auktorok között sajátos jellegük van a megkopott kötésű, szorongatástól, hordozástól elfeketedett imádságoskönyveknek. Együgyű özvegyek vagy kollégiumok deákjai, törökök ellen táborozó vitézek vagy Szűz Szent Klára egyik érdemtelen szerzetes leánya, országbíró-palatinusok vagy erdélyi nagyszonyok forgatták őket. A kutató a sárgult lapokon szinte érinti a régiek imádságos kezét és szavukat ismételve »jóillatú virágos kertek«-nek nevezi. Köztük a magyar katolikus irodalom legnépszerűbb imádságoskönyve, az Officium Rákócziánum méltán felkeltheti a Vigilia, őseink áhítata iránt eddig is érdeklődő olvasóinak figyelmét.

Első kiadása az egyetlen nyomda ósénél, Nagyszombatban, 1693-ban látott napvilágot. Az ötszáz oldalt meghaladó, zsebbenhordozható könyvecske itt indult, hogy a XVIII. század legelterjedtebb hazai nyomtatványa legyen. Rendkívüli kedveltségét bizonyítja, hogy latinul, magyarul és németül jelenleg hatvanhárom kiadását tartjuk számon. Köztük csupán az első való a XVII. századból; negyvenkilenc 1800 előtről, a többi tizenhárom is jobbára a XIX. század elejéről. Az előállító nyomdák helye is változatos: Nagyszombat, Kassa, Buda, Pest, Győr, Bécs, Zágráb, Grác, Laibach. Keresett, használt könyv volt, hiszen számos kiadása ellenére ma már aránylag nehéz megtalálni. Forgatták ezt a kis imádságoskönyvet, és elnyűtték.

Első tekintetre megállapíthatjuk, hogy egy különleges imádságfajtától, az u. n. kisofficiumtól kapta címét. Az Egyház officiumnak a hivatalos papi imádságot, a zsolozsmát (breviárium) szokta nevezni. Elmondása a felszentelt papok számára kötelező, hivatalos szolgálatot jelent. Az egész Egyház egyetemességében imádkozzák. A hét napjaira szétosztott 150 zsoltárból, olvasmányokból (szentírás, szentatyák írásai, szentek élete), himnuszokból és könyörgésekből vett anyagát a hagyományos napi nyolc imaórában szokás mondani. Az éjszakai és hajnali Istendicséreten (matutinum, laudes) kezdve a négy kis órán (prima, tertia, sexta, nona) át egészen a vesperásig és completoriumig szünet nélkül folyik a közösségi Istendicséret. Hozzátartozik a liturgiához. Éppen ezért érthető, ha a hívek sem akartak kimaradni belőle. A vecsernyének, vesperásnak éneklése még ma is sok helyen szokásos. A középkorban a

laikusok szívesen résztvettek a káptalannak vagy a szerzetnek a templomban közösen, kórusban mondott zsolozsmáján. Ez az imádságos vágyódás hozta létre a hívek, illetve a szerzetekben a laikustestvérek számára a lerövidített zsolozsmát, a kisofficiumot. A legelterjedtebb és az Egyház által hivatalosan is elfogadott a Szűz Mária kisofficiuma (Officium Parvum Beatae Mariae Virginis). De már a középkori kéziratos kódexekben, még inkább az első nyomtatott imádságoskönyvekben se szeri, se száma az önállóan szerkesztett kisofficiumnak. Ezek, a zoltárokat mellőzve, egy-egy himnusz bontanak a breviáriumi imaóráknak megfelelően nyolc részre. Az egy-két szakaszos himnusz-töredékeket pedig bevezető és befejező könyörgésekkel illesztik bele az imaórák egymásutánjába. Ezzel a középkorból örökölt, rövidsége és változatosága miatt kedvelt imádság-formával a barokk ember is — megelőzve minden liturgikus mozgalmat — bekapcsolódott az Egyház egyetemességének hivatalos imádságába.

A magyar imádságos irodalomban először a Festetics- és Czech-kódex lapjain találkozunk az officium hagyományával. A XV. és XVI. század fordulóján, a nagyvázsonyi pálos kolostor névtelen szerzetese szorgos kézzel másolgatta a »Bódogasszony Hóráit« a tragikusorsú Kinizsy Pálné Magyar Benigna számára. Utána a mohácsi vész és a hitújítás rohamos térfoglalása hosszú évtizedekre eltüntet minden további nyomot. Csupán a XVI. század második felében, a katolikus megújíthatóság egyik legkorábbi képviselőjénél, Szántó Arató Istvánnál vehetjük fel ismét a kisofficiumok fonalát. 1574. július 15-én, Bécsből kelt latin levelében római előjárónak megírta, hogy »egynémely nagytekintélyű férfiak, nemes asszonyok és hajadonok«, — nyilván a bécsi kollégium kongregációjának tagjai, — magyar imádságoskönyv írására kérték. Ő el is készítette azt, mégpedig »nagyrészen a Pius pápa parancsolatából és megjobbításával nemrég kinyomatott Szűzanya-Officiumból«. Kéziratát már a bécsi nyomdász kezében volt; sőt egy évi hosszú várakozás után a hitújító cenzorok jóváhagyását is elnyerte. A kiadás további szorgalmazására ott kellett volna maradnia Bécsben, de előjárói Rómába rendelték a magyar zarándokok gyóntatójának. Az ébredező katolikus megújíthatóság e türelmetlen tervezetőjének és lázas irodalmi munkásának (mint más alkalmakkor a bibliafordítója, magyar katekizmus, stb.) ez a kezdeményezése is abbamaradt. Mégis fel kellett jegyeznünk ezt a nyomot is, mert — igaz csak hetven év múlva talán éppen a Szántó leveléből idézett kérelmezők unokái, »több aitasos Uri Asszonyok« kérésére, 1643-ban végre megjelenik az V. Pius pápa által megreformált Szűz Mária-kisofficium.

Draskovich János, a hitéért harcoló és buzgó Mária-tisztelő palatinus, horvát bán, a magyarul nemtudóknak lefordítja és a pozsonyi nyomda vezetőjével, Némethi Jakab atyával névtelenül kiadja a Szűzanya kisofficiumát: Officium B. M. Virg. azaz, Asszonyunk Szűz Marianak Három Különb időre való Szolozsmájá-t. Megilletődve forgatjuk ezt a piros-fekete betűs, fametszetekkel gazdagon díszített, külsejében is a francia középkori Office-ok, Heures-ök, a Hortulus animae-k (jóillatú virágoskertek!) világára emlékeztető imádságoskönyvet. És ugyancsak megilletődéssel olvassuk Draskovich János kortársának, Ráttkay György zágrábi kanonok és kalocsai nagyrépostnak munkájában (Memoria Regum et Banorum Regnorum Dalmatiae, Croatiae Et Sclavoniae. Vienne, 1652.), hogy a névtelenség homályába rejtőző bán milyen bensőséges áhítattal szerette és tisztelte a Szűzanyát. Palatinussá választása

után első útja Pozsonyból a máriavölgyi kegyhelyre vitt, ahol Szeplőtelen Fogantatás napján megáldozott és hivatalához a Szűzanya segítségét kérte. A kiváló forrásértékű krónikairó feljegyzi róla, hogy nem sokkal negyvenöt éves korában bekövetkezett halála előtt is a pozsonyiak kedvelt kegyhelyén látták, amint két óra hosszat »lángoló szívvel«<sup>1</sup> térdelt a csodatévő Szűzanya oltára előtt és szeretetének zálogául remekbe készült ötvösmunkát, egy ezüst szívet ajánlott fel neki. Életében buzgón imádkozta a kisofficiumot és hogy Mária-tiszteletének külső tanújelét adja, magyar nyelvre is lefordította.

Draskovich János fordításának ajánlása Eszterházy Juliannának, az 1671-ben lefejezett Nádasdy Ferenc országbíró feleségének, Eszterházy Pál nádor testvérhugának szól. Egy ő a »több aitasos Uri Asszonyok«<sup>2</sup> között, akikhez többszörös sógorsági kötelék fűzte a fordítót. Draskovich János 1643. február 16-án (az ajánlás dátuma), Szent Julianna napján talán éppen ezzel a kis imádságoskönyvvel akarta meghálálni rokonának, hogy feleségét, Thurzó Borbálát az igaz hitre visszahozta. A középkori »Bódogasszony Hórái«<sup>3</sup> után másfél századdal folytatódnak tehát a szálak. Julianna asszony szomorú özvegységében az ezüsttáblás, ezüstcsattos zsolozsmáskönyvből (Szabó Károly említi) merített talán vigaszt és ezt valamikor névnapjára maga a fordító küldhette neki. Középkorra emlékeztet a könyv születése, a névtelenségben rejtőző fordító, de a »Congregatio kezdetire- és végire-való könyörgések«<sup>4</sup> már a vallási megújulás korát idézik.

A XVII. század második felében a ferences Kéri Sámuel<sup>5</sup>től jelent meg Bécsben A Boldogságos Szűz Zsoltár-Koenyve (1660). Ebben azonban a Szent Bonaventurának tulajdonított, a dávidi zsoltárok képeiből, kifejezéseiből alakított Mária-zsoltárokat találjuk. Csupán könyvtáblából kiáztatott, A madé Judit asszonyhoz intézett »Ajánló leuel«<sup>6</sup>-ét ismerjük. Judit asszony — olvassuk a töredékben — már eddig is »sok rendbéli buzgó aitatosságokkal«<sup>7</sup> dicsérte és tisztelte a Szűzanyát; de most »özvegyhez illendő galambi együgyűségből származó fenn-zengő szóual«<sup>8</sup> régi zsoltárokkal egészíti ki áhitatát. A négylevelű töredékben a zsoltárok magyar szövegét nem találjuk. Mint annyi más esetben, itt is ősi Mária-tiszteletünk egy emléke, a »Szent Ferenc szerzetén lévő Sz. Katalin kalastromabéli Barátok«<sup>9</sup> buzgó munkája kallódott el.

Szűz Mária kisofficiumát, kevés változtatással a Draskovich-féle fordítást, Báthori Zsófia adatja ki újra, 1662-ben. Ez a rendkívül érdekes, markáns egyéniségű, protestánsból katolikussá lett nagyasszony, Rákóczi György fejedelem özvegye, akit unokája, II. Rákóczi Ferenc Isten ájtatos szolgáló leányának és emberi vélekedés szerint szentéletűnek nevez, protestáns férje kedvéért és nagyratörő céljai érdekében hagyja el katolikus hitét. De férje halálával, 1660-ban visszatér és magával hozza 17 éves fiát is. Attérése a XVII. század katolikusai előtt példaadó tanúságot és országszerte megerősödést jelentett. Konverzióját a Szűzanya-kisofficium kiadásával nyomatékoztá. Úgy látszik, hogy a családi ügyekben ellentmondást nem tűrő nagyasszony a vallás terén is családi hagyományt indított. Fiáról, I. Rákóczi Ferencről a halotti búcsúztatóban Kereskeny István a kassai kollégium diákjainak 1677-ben mondta, hogy a fejedelem szentmisére olvasóval és Szűz Mária imakönyvével a kezében ment. Nevét beíratta a környék valamennyi kongregációjába. Sok pénzét áldozott a Mária-könyvecskék (bizonyára az említett kiadás) megvásárlására és azokat szétesztotta udvari embereinek és

külsőknek egyaránt. Érdemes meghallgatnunk e tanúvallomást: »Ferenc annyira lángolt a buzgóságtól Isten anyja iránt, hogy előbb adta volna oda vérét és életét, semhogy annak dicsőségét kisebbiteni engedje...« Ez a vérét ontani kész, lelket-testet áldozó Mária-tisztelet családi hagyományá válik a Rákócziaknál. A gyökér pedig Báthori Zsófiánál kezdődik...

A Draskovich-féle fordítás a század második felében már a kongregációk közkinccse lett. Kívülről tudják, mindenütt ezt mondják és ezért nem érdemes újra fordítani. Ez kerül bele a Mária-társulatok regulás könyvébe (Nagyszombat, 1684), sőt Baranyi Pál Lelki Paradicsomába is. Ugyanakkor azonban megjelennek újabb kisofficiumok is. A Két égő lámpás-ban Loyolai Szent Ignác és Xavéri Szent Ferenc kisofficiumával, másutt Pádúai Szent Antaléval találkozunk. Mindig imádkozó, jámbor közösség, vallásos társulat használja őket. A családi vonatkozásokon keresztül is mindig egy-egy csoportnak az imádsága, tehát annak lelkülete, jámbor igénye, a magyar barokk áhítata formálja ezt az imádságos anyagot. A következő XVIII. század imádságos lendülete formálódik, bontakozik ezekben a könyvecskékben. De talán nem is lennének igazságosak a kor vallásos buzgóságának le mérésében, ha itt még csak egyszerűen formálódásról beszélnénk. Hiszen már itt megtaláljuk a nagy elmélyülésnek, bátran mondhatjuk, a misztikus hajlamnak bizonyosságait. A nagyszombati Szent Kereszt-konfraternitás jegyzőkönyve, a Myrhából Szedett Lépes Méz (1700) például így ajánlja »üdvözítőnk keserves kinszenvedésének buzgó elmélkedésére édesgető Szent Kereszt Szolozmáját« (Draskovich fordítása!) a »Dicsőséges Szent Kereszt Zászlója alatt Vitézködő Sodalis Uraimék«-nak:

»... Kóstollyad, és kóstolgtatván igyad a' te szerelmesed sebeiből ki mondatatlan édességnek gyönyörűségét; merülly-el sebeiben, és elégedgyél keserves kinszenvedésének édességével, mert ennek kedves íze el nem fogy, ha az el-epeit szivtül meg nem utáltatik. Ragaszkodgyál a' Kereszthez, temesd-el szivedet a' Kristus sebes oldalában; szorítsad szivedhez a' szerelmes Jesust. Mivel ha az ő szenvedésének buzgó elmélkedésében szüntelen gyönyörködöl, az ő szent keresztesének érdeme által a' mennyei boldogságnak koronáját el-nyered...«

A kisofficiumoknak egész kis gyűjteményét találjuk a század végén, a Lőcsén kiadott Lelki utiköltségben (1693). A jámbor hívek egy csoportja áll ismét mögötte. Az összeállító »Az Halálra vált, a' Keresztfán megholt Úr Jésum Congregatiojának« szánta. Kilenc magyar kisofficium között az egyik, a »Nagy Boldog Aszszonyról« való, eredeti magyar kompozíciónak látszik. Összeállítója a Szegedi Lénárd-féle Cantus Catholici (1674) egyik énekéből szerkesztett magyar zsolozsmát. Az ismerős ősi versszettel és minden bizonnyal a közismert dallammal különösen közel kerülhetett ez az imádság »az egyedül kívánatos Boldogságnak úgy mint Üdvösséges Boldog halálnak el nyeréséért« imádkozó magyar hívek lelkéhez. Ime a matutinum himnusza:

Isten Udvarának, s' szentek várasának  
üdvöz légy uj Csillagja.  
Te vagy ékessége, s' fénlő dicsősége,  
Meny-Országnak, Mária!  
Az édes Jézusnak, Angyalok Urának,  
Helhezettél jobbára.  
Hogy lennél kéncsénnek, s' minden kegyelmének  
Osztoató Sáfára...

Ilyen magyar előzmények után, az ezüstveretes könyvecskék, a »galamb együgyősegből« mondott imák, a vértontani kész Mária-tisztelet,

a jó halálról elmélkedő »Sodalis uraimék« világában születik meg az Officium Rákócziánium. A XVII. században ismételten találkozunk latin elődeivel is. Erről árulkodik már az alcíme: »... sive varia pietatis exercitia«. Másutt ez önálló cím volt (Varia pietatis exercitia, 1674. Officiosa pietatis exercitia, 1687.). A latin előzmények tartalomban, felosztásban nagyrésztben rokonok, sőt helyenként teljesen megegyeznek az Officium Rákócziániummal. Ezt kell mondanunk a latin Manuale Marianumokról, a Mária-társulatok gazdag kézikönyvéről is. Öt kiadásban, azonos címmel, de állandóan változó anyaggal jelennek meg a század folyamán. Véleményünk szerint az Officium Rákócziánium e Manuálék és Exercitiák kikristályosodott, két évszázadra állandó formát öltött változata.

Igy magyarázható a címlapnak egy másik, állandóan ismétlődő megjegyzése: Editio novissima, omnibus prioribus auctior et locupletior (A legújabb, minden előbbinél gazdagabb és bővebb kiadás). Ott találjuk ezt a megjegyzést az elsőnek tudott 1693-as kiadás címlapján is. Nem jelenthet ez mást, mint a közös imádság- és officium-anyagot tartalmazó előzményeket: a sokfajta és sokcímű zsolozsmáskönyv után az 1693-as, új címmel megjelenő kiadás is valóban »legújabb és bővebb«.

»Ad lectorem« megszólítással valamennyi kiadás elején változatlanul megtaláljuk az ajánló levelet. Vedd, Kedves Olvasó, a különféle ájtatossági gyakorlatokat, melyeket a te buzgóságodra különböző virágoskertekből gyűjtöttek egy csokorba... A középkori »lelki virágoskertek« (hortulus animae) emléket idézve a kompilátor-szerkesztő barokkos fordulattal, szerénykedve »jelentéktelennek, súlytalannak« nevezi gyűjteményét; de hozzát teszi, hogy ez a kis könyvecske »az emberi változandóságok között hányszor lélelnek súlyt ad: egyrészt azért, hogy kiegyensúlyozott repülésével az igaz útról le ne térjen; másrészt, hogy csodálatos könnyedséggel szárnyalhasson mindenek fölé. A súly ugyanis, melyet az isteni Szeretet rak a lélekre, nem teszi azt nehézkesé...« Gyűjteményével a változatoságot — ismét egy izzig-vérig barokk vonás — akarja szolgálni, hogy a különféle izlésűek is egyformán kedvüket lellessék benne és sokakban növelhesse a jámborságot. Célja egyedül az Isten dicsősége: »Egyéb célt nem néztünk, csak hogy mindenben dicsérettessék Isten...« Rövidrefogja a szentignáci jelszót, mely a trienti zsinat után az egyház és a hitélet megújítását jelentette.

A Benevolus Lector, az ajánlólevél címzettje, akinek az összeállító a kis könyvecskét szánta, nyilván a Jézustársaság gimnáziumainak, kollégiumainak növendéke, az itt virágzó Mária-társulatok tagja. Őt érdekli elsősorban a kongregáció szabályzata és búcsúi, ő imádkozta a kongregáció előtti-utáni könyörgéseket. Az ő számára sorakoznak példaképek az ifjúsági szentek: Alajos, Szaniszló, Imre, Elek és a többiek. Ő imádkozta a tanulás előtti imát. Az Officium Rákócziánium anyagát nem lehet összetéveszteni a majdnem azonos anyagú egykorú kiadványokkal. Tipikusan ifjúsági imakönyv. Erdemes például lelkitükrét összehasonlítani a Manuale Marianum-ok felnőttek részére készült lelkitükrével. Az ifjúság világát tekintő egységse, katolikus nevelés segédeszköze ez az imádságoskönyv. Nagy népszerűségének is itt kell keresnünk az okát. Változatos és sokoldalú imádság-kincse kielégített minden igényt és kort. Még a múlt század kilencvenes éveiben is a nagyszombati érseki gimnázium növendékei — a Gräffl-féle átdolgozásban — az Officium Rákócziániumot használták közös iskolai imádságoskönyvnek.

A naptár-után (melyből a magyar vonatkozású ünnepek a bécsi, sőt

a zágrábi kiadásokban sem hiányoznak) összesen huszonkét officiumot találunk. A Szentháromság-, az Atyaisten-, Jézus neve-, a Szentlélek-, az Oltáriszentség- és a Szent Kereszt-officium után adja a teljes Officium Parvum B. Mariae Virginis-t, majd a Szeplőtelen Fogantatás, Szűz Mária Ünnepeiről és a Hétfájdalmú Szűzről szólót. Ezután következnek a szentek, köztük az őrangyalok tiszteletére szerkesztett kiofficiumok sora: Szent József, Anna, Elek, Nepomuki Szent János (az 1726-osban először!), Szent Ignác, Xavéri Szent Ferenc, Borgia Szent Ferenc, Alajos, Szaniszló, a három japán jezsuita vértanú, Alexandriai Szent Katalin és Borbála. Tehát együtt van a gazdag középkori örökség a Jézustársaság szentjeivel, különösen az ifjúság védőszentjeivel. De az officiumok mellől elmaradhatatlanok a litániák, a himnuszok (itt szerepelnek teljes számban a magyar szentek) és a kor közismert imáinak egész sora. Mintha a régi barokk templomok képekkel, szobrokkal zsúfolt, kacskaringós, aranytól ragyogó oltárait látnók. Ezek a mozgó, gesztikuláló, fában-kőben majdnem megszólaló »példaképek« lépnek eléink itt a zsebbe rejthető imádságoskönyvnek lapjairól a cikornyás-barokkos, de igen gyakran még a középkorból örökölt himnuszok lendületével.

A szentek tisztelete után az »Isten-szolgálatnak különféle gyakorlatai« (Variae praxes Deo dobite serviendi) című részben megtaláljuk a nap minden szakára, a keresztény ifjú életének minden mozzanatára a megfelelő imádságot. Jelentős helyet foglalnak a betegekért és halottakért végzendő könyörgések, litániák, kiofficiumok. A »Preces miscellaneae« (vegyes könyörgések) után a Mária-társulat szabályaival és búcsúival zárul az 500 oldal körül mozgó tizenkettedrétű imádságoskönyvecske.

Az első magyar fordítás 1746-ban, Budán jelent meg. Ezt a kiadást ma nem ismerjük; csupán a későbbiek előszava hivatkozik rá:

»Vegyed buzgó ájtatosságnak tűzétől felgerjesztett Keresztény Lélek, ezen Különb-féle ájtatosságoknak gyakorlását, mely régen ez előtt Deák nyelven sok jó illatu virágos kertekből, sokaknak buzgó ájtatosságokra egybe szerkesztetett; azután a Nemes Magyar Nyelvre fordítván, 1746-dik Észztendőben Budán az ájtatos Keresztény híveknek lelki buzgóságokra kiadatott vala...«

Az első kiadás után tíz évre egyszerre három helyen látjuk viszont: Budán, Kassán és Győrben. »Az Ájtatos Olvasóhoz« címzett, előbb idézett bevezetést a győri kivételével minden későbbi kiadásban megtaláljuk. Ebben elég részletesen átrendezésről, új csoportosításról és anyagbővítésről értesíti az olvasót a szerkesztő. Mindezt megfigyelve az ismeretlen budai kiadást legjobban megközelítőnek a győri 1756-ost tartjuk.

Ki volt a fordító? — Amint a latin kiadásoknál ismerjük az összeállítót, aki másfél századra végleges formát adott a sokat forgó középkori és barokk anyagnak, úgy a »Nemes Magyar Nyelvre« történt átültetésnek sem ismerjük a szerzőjét. Helyesebben szerkesztőjét. Mert ha csak futólagosan is összevetjük a magyarnyelvű előzményekkel, a fordítás dolgában is inkább szerkesztőről kell beszélnünk. Az 1756-os győri kiadásban például megtaláljuk Draskovich János Mária-officiumát, a Szent Kereszt- és Szentlélek-kiofficiumokat. További négyet a Lelki Utiköltségéből kölcsönzött, míg a Szeplőtelen Fogantatás és Szent József tiszteletére valókat a magyar Manuale Marianumból vette a szerkesztő. A kassai 1756-osban még a Baranyi-féle Lelki Paradicsomból is felbukkan a Szűz Mária minden ünnepére szóló kiofficium.

Úgy látszik, hogy a magyar fordítás keletkezése is hű vetülete a latin anyag alakulásának. Általánosan ismert és közszájon élő hagyomá-

nyos imádság-kincs állapodott meg benne. Egyébként a XVIII. század végéig az officium-anyag csökken, egyszerűsödik. A szentek officiuma helyett az 1771-es kassai kiadás már csak a Mindenszentek kisofficiumát adja. A XIX. század elején (valószínűleg 1801-ben) Fejér György, a történetíró még egyszer hozzányúl a magyar fordításhoz. Az összevetésekből kitűnik, hogy csupán símítgatja a régi versezeteket, betoldja »A Kereszten Fügőnek« kezdetű himnuszt, a Miatyánk és Üdvözlégy parafrázisát, az »Im! Arcunkra borulunk« kezdetű miseéneket és néhány, ünnepekre szóló könyörgést.

Miért nevezik Rákócziánumnak ezt a népszerű könyvecskét? — Olvasó és kutató egyaránt kíváncsi erre a kérdésre, a legégetőbbre. A hagyomány a szabadsághős II. Rákóczi Ferenc nevéhez kapcsolta; őt tartotta szerzőnek. Ezt fogadta el az irodalomtörténet is gyér megemlékezéseiben.

Ez a hagyomány azonban az Officium Rákócziánum korai kiadásainak ismeretével egyre tarthatatlanabbá vált. Ezt sejtette már Fraknói Vilmos is, aki Erdődy János jezsuitában kereste a szerzőt. A nemrég előkerült legrégebb kiadás, a nagyszombati 1693-as pedig már világosan kizárja az ifjú fejedelem szerzőségét. Semmikép sem adhaták ki az ő nevével és használatára (a kor szokása szerint valamelyik gazdag rokon adományából), hiszen ebben az évben már nem tagja sem a jezsuita kollégiumoknak, sem a prágai egyetemnek, ahol nevével a Mária-társulatok elnökei között találkozunk. Az első ismert kiadás évében, április 5-e után Olaszországba indul.

A Rákóczi-kor kiváló ismerője, Esze Tamás levéltáros hívta fel figyelmemet egy általa ismert, de szem elől tévesztett nyomtatott forrásra, mely az Officium szerzőjéül a fejedelem nagynénjét, Rákóczi Erzsébetet nevezi meg. Ezt a forrást egyelőre nem sikerült újra megtalálnunk. Az azonban megállapítható, hogy Rákóczi Erzsébet ismert életrajzi adatai nem mondanak ellene ennek a feltevésnek. Erdődy Ádám, majd Erdődy György szereńcsétlen, gyermektelen hitvese, ki »anyai szeretettel viseletik vala fiatal öccsei, Rákóczi Juliánka hercegisasszony és II. Rákóczi Ferencz fejedelemfiú iránt« (Thaly), Kistapolcsányban Mária-kongregációt alapított a maga védnöksége alatt és ennek tagjaivá fiatal rokonait is beíratta. Nem lehetetlen, hogy néhány év múlva éppen a kistapolcsányi kongregáció ifjú tagjaira is gondolt, mikor a közeli nagyszombati nyomdában a hagyományos kongregációs officium-anyagot a maga nevével adatta ki. Egyébként Rákóczi-nevet csak uralkodó-hű családtag adhatta. Már pedig Erzsébet ilyen volt egész életében és ezért kellett unokaöccse felkelő csapatai elől férje birtokára, Száva-Ujvárra menekülnie. A rebellisnek bélyegzett Rákóczi Ferenc nevével aligha terjedhetett el officiumunk éppen a Habsburg-birodalom országaiban.

A hagyomány azonban ezt az eredetet hamar elfelejtette és a legnépszerűbb XVIII. századi imádságoskönyvünkben — gazdag és változatos örökséget kristályosítva — a magyar ifjúság számára a növekvő magyar nemzedékek titkos eszményének, a nagy szabadsághősnek, II. Rákóczi Ferencnek emlékét örököltette meg.

## A „BÜKKÖS“. — DENIS TÁVOZÁSA

(RÉSZLET „AZ EMMAUSI RONGYSZEDŐK“-BŐL)\*

Irta Boris Simon

Henry megnyújtotta a viharlámpát.

— Ma este már nem jön érted a teherautó, nagyon havazik, szólt oda Denis-nek, aki éppen befejezte a csomagolást. — Ma éjszaka még itt alszol.

Denis kitenkintett a vagon kis ablakán. Elgondolkozva nézte, hogyan borítja el a téli alkonyat és a hó a Bükköst. Olyan volt az egész a hó-viharban, mintha egy örvénylő hajótörésből emelkednének ki a fák csúcsai, a sűrű bokrokon s a rongyszedő-raktáron szinte hullámozott a hó-tömeg. A sátrak és a többi vagonok már nem is látszóttak. Sehol semmi világosság.

A »40 embernek, 8 lónak« szánt vagon volt a konyhájuk, ebédlőjük és hálószobájuk. A sarokban Tardi apó a vacsorát főzte egy parányi tűzhelyen, a vagon másik végén a szalmazsákok és ágyak közt egy másik kis kályhában pattogott a tűz. De ez a két tűzhely sem tudta felmelegíteni a gyatra menedékhelyet, melyet a szél át meg átvárt. A menyeyezetre erősített lámpa úgy ingott a szélben, mint egy hajókabinban.

A tűzhely mellett foglalatoskodó Tardi, Marco, Henry, az ágyban fekvő lázas egyetemista, Kurt, a hegedűművész és Denis négy bajtársuk hazatérését várták, akik a két kilométernyire fekvő szomszéd külvárosba mentek borért, hogy így ünnepeljék meg Denis távozását, aki nyolc hónapi »tanulmány« után visszatér az Emmausból a Szemináriumba, hogy szubdiákonnussá szenteljék. Azért jött ide, hogy mielőtt megteszi az elhatározó lépést, megismerje az életnek és a szenvedésnek ezt a nagy próbáját.

Kurt, az osztrák menekült ágya szélén ül, a sarokban, s hangolja a hegedűjét. Minden este játszik legalább egy negyedórát, hogy ki ne jőjön a gyakorlatból. Szegény művészkeze a kemény munkában s a nagy hidegben napról-napra veszít valamit hajlékonyságából, fűrgeségéből; kétségbeesve látja, hogyan tűnik el ez a művészkéz a vörösrefagyott me-revujjú munkáskéz alatt.

De a hajdani bécsi gimnáziumi tanár meg akarja akadályozni a teljes deformálódást, ezért veszi elő minden este hegedűjét, egyetlen kinc-sét, melyet magával tudott hozni a számkivetésbe. Brahmsot, Mozartot, Lisztet játszott, de társai valcert és divatos slágereket követeltek, Marco is elővette gitárját, s a hegedű átsiklott a könnyű dallamokra. Sok szép estét töltöttek így a vagonban, s Denis csomagjai fölé hajolva úgy gondolta, talán ezek voltak életének legjobb pillanatai.

A szomszédos ágyon dermedt tagokkal feküdt az egyetemista. Álmodott nyitott szemmel és köhögött.

— Mi a csodát csinál ennyi ideig ez a légionista meg a többi, — mormolta. — Tegyetek még szenet a kályhára.

Szenet... amit a vashulladék és a salak közül összeszedtek az úton.

— Add ide a takaródat, — szólalt meg újra az egyetemista.

Ez a szegény fiú nem maradhat sokáig a Bükkösben: itt nem kap-

\* Boris Simon könyvéről és Emmausról l. a Napló erről szóló cikkét.

hat ápolást. Nehány nap múlva bekerül egy kórházba, onnan talán egy szanatóriumba.

Ezelőtt két héttel, egy rongyszállító teherautóval visszatérve, Denis akadt rá Neuillyben, amint egy kapuhoz támaszkodott.

— Könnyű magának, van fedele, én a Bois-ban alszom. Van takarója, nekem csak a rajtamvaló ruhám van. Van kályhája; előttem csak az út van, egész éjjel járok, nehogy megfagyjak.

Lehet-e panaszkodni ezek után, ha a hideg átfúj az ócska vagon redéssein, ha a rosszul záródó ablakok minduntalan megrezzennek a nagy szélben, s az egész alkotmány ingadozik a kerekeket helyettesítő gerendákon ?

Egy száraz ág kopog a tetőn ütemes, apró kopogással. A beszűremlő víz tócsává alakul a padlón, a tábori ágyak alatt, a szalmazsákok mellett. A hideg dohányfüst, a nedves gyapjú és bőr, a test párolgása, a piszkos vödör szaga összeszorítja a torkot, s az emberek úgy érzik, mint ha a vagon lassan úszna velük a sárban.

Denis nézi, nézi ezt a gyomorúságos menedékhelyet, s a szive összeszorul: mi lesz velük, mi lesz a társaival, akiket itt hagy ebben a szerencsétlen pusztaságban ? Neki nem volt előttük más tekintélye, mint a hitéé, a meggyőződéséé, de ezek mind, akár hittek, akár nem, ezt elismerték. Nem térített meg senkit, de mind tisztelték benne a jövődő papot. Vajjon visszénye volt-e az érzelmeinek, mellyel Pierre atyát övezték, kinek Denis itt képviselője volt ? Nem térített meg senkit. De ki tudja ? Tardi apó felfedezett a gyűjtött holmik között egy fészületet. Megtisztította, kijavította és a vagon falára akasztotta. Azt mondta, hogy ez szerencsét hoz s az Atya örülni fog, ha meglátja, mikor látogatóba jön, — és senki sem ellenkezett vele. És a kereszt a falon egy hónap óta várja az Atya látogatását. — Denis most távozóban Reá bízta ezeknek az elveszett embereknek kis csapatát.

— Meglátod, ezek leisszák magukat az éjjel a faluban, — mondta az egyetemista.

Ez valószínűnek látszott. Ők indítványozták, hogy ünnepeljék meg együtt Denis távozását. De ha egyszer bekerültek a kocsmába, ott bizonyára le is ültek. S ha egyszer elkezdenek inni, megfeledkeznek az időről és csak hajnalra vetődnek haza, mikor már Denis elment. A légionista nem bírja a bort és egészen bolond, ha maláriás rohama erőt vesz rajta.

De egyszerre beszéd hallatszik, lépések közelednek: ezek ők. Belépnek a vagonba, hóval elborítva, káromkodva rázogatták magukat és hat üveget tesznek le az asztalra.

\*

Egy óra múlva mind a hat üveg üres volt, és Tardi apó végre is engedett s a másnapi bor adagból is kiadott két literrel.

— Hét óra, — tűnődött Denis, — úgy látszik a kocsi már nem jön, s ma este is itt alszom még.

Körülötte mindenki énekelt, szólt a hegedű, pengett a gitár:

»Visszatérték már a gólyák...«

Tardi apó taktusra ingatta nagy fejét, a légionista, aki a legizgatottabb volt, poharával verte az asztalt, az egyetemista újra lefeküdt s elaludt a nagy lármában. Alig hogy befejezték ezt az énekelt, Marco újból kezdett s rövid tapogatózás után Kurt hegedűje is megtalálta az egyszerű melódiát s a hangok újra nekiereszkedtek: »Páris hídjai alatt...«

Henry hangja csintalan, csirkefogó csúsztatásokkal, a légionistáé szabálytalan, érdes, brutális kitérésekkel. A mennyezetről függő petróleumlámpa kemény árnyékokat vont az arcokra, melyek az elragadtatás bizonytalan mosolyában omlottak el. Elfeledték a Bükköst, a muzsika varázslata hidat vert ebből a téli elhagyatottságból a szabadság, melegség és gondatlanság világa felé. Mindegyiküknek megvolt a maga szomorú titka, de a gitár és a hegedű valamennyinek a nyár ünnepéről beszélt, a szép vasárnapok báljairól, a napugaras erdők idilljeiről, késő esti hazatérésekről a Szajna csónakjain, nevető, szép leányokkal az éjbemerülő külvárosi fények közt, virágzó hársak illatában. Hegedűje fölé hajolva, Kurt otthon maradt feleségéhez és kislányához beszélt; Denis maga előtt látta magányos, egyenes és kemény útját, ahol nincsen helye az emberi boldogság ilyen képeinek.

Nagy szükségét érezte a magánynak és a csendnek, szeretett volna kimenni az éjszakába. Hirtelen megszakadt a harmónia; a légionista vállon ragadta és fülébe ordította:

— Ezt hallgasd meg, ide hallgass, te kis csuhás!

Borgózós lehellete Denis arcába csapódott, szemei vérben forogtak, amint énekelni kezdett:

»A camareti lányok mind ártatlanok«

A gitár és a hegedű elnémult, s Denis azt gondolta:

— Na tessék, megint ezek a buta nóták.

»De ha az ágyamban vannak...«

— Hallgass, — mondta Henry. — Már a multkor is énekelted.

A légionista nem birta a bort, ha maláriás rohama kezdődött. Szemei megvető gyűlöletben égtek, szája gonosz dühvel ferdült el. Denis nem mozdult s nem igyekezett vállát kiszabadítani az idegesen markoló kézből. Csendesen felemelte a fejét, hogy ne izgassa a dühöngőt.

— Jól van, jól van... váltsd a lemezt.

A másik annál hangosabban üvöltötte:

»A camareti lányok szépek, ha nem is jók...«

Kurt megszólalt mély hangján, melyen egy kicsit érződött az idegen akcentus:

— Hallgass. Fogd be a pofádat, eredj lefeküdni.

A légionista hirtelen megállt, lassan az osztrák felé fordult, összehúzta vörös szemeit:

— Te, te boche... sziszegte.

Hirtelen csönd lett.

— Nem — mondta egyszerre Henry és Denis, — ne mondd ezt.

— Jól van, jól van.

A légionista felindultsága egy csapásra megszűnt. Lesüppedt a padra, lehajtotta fejét s a kezei reszkettek. A gitár halkan újra szólni kezdett.

Kurt halálsápadtan elrakta a hegedűjét.

— Kimegyek, járok egyet, — mondta Denis.

\*

Becsukta az ajtót s arcát odatartotta a hulló hópelyhek csókjának, tüdeje a szoba füstös levegője után úgy lélezte be a pompás hideg szelet, mintha havasok patakjának tiszta vizét inná, Elindult a fürgetegben, hogy utolsó istenhózzádot mondjon a Bükkösnek. Botladozott a keréknyomokon, a ragadós hó a sarkához tapadt, félvakon a »hangár« felé tartott, melynek még a nagy hideg előtt kiöntött hat cementoszlopa

úgy állt sorban, mint őrtálló katonák. Elment mellettük, megsimogatta őket: »Isten veletek, a pajtasok majd befejezik a megkezdett munkát.«

Balra, egy bükkös bozót mögött Richaux-ék vagonjában még világozság látszott. Denis megállt a kerítés mellett. A kutya előbújt hordó-  
őljából, s ugatni kezdett.

— Csend legyen, Diana, — mormolta Denis.

Egy pillanatra azt gondolta, bemegy a vagonba elbúcsúzni a családától. De a gyermekek bizonyára alusznak már, s az emmausi teherautó minden pillanatban itt lehet. Megsimogatta a kerítést.

— Isten veled.

Elhaladt a nagy hársfa alatt, mely a telep közepén állott. Kopasz ágai csendesen himbálódtak a hó alatt. — Megölelte a nedves fatörzset:

— Isten veled.

Tovább ment az úton, kifeszített drótok és fakarók között, ahol két másik vagonlakás volt, egy autóbusz váza és két sátor. Itt is, ott is kiszűrődött valami gyenge világozság a hóvalborított vásznon keresztül.

— Isten veletek. Eljön a szabadulás órája.

A legnagyobb sátorban volt az árúraktár. Itt válogatta, mosta, zsákolta Denis a szemétkerakodó helyen összegyűjtött rongyokat és papirosokat. A kifeszített dróton lógott még néhány száradni kitett rongydarab. A fagytól keményen úgy mozogtak, mint lábuknál fogva felakasztott sebesült madarak.

— Isten veletek.

Megsimogatta a kút káváját, melyet a bajtársak maguk készítettek cementből, és a régi vadász kunyhó sárból tapasztott falát, ahol szerszámaikat tartották. Átment a fenyővel szegélyezett cserjésen és kijutott az útra. Rátámaszkodott annak a bükknek a törzsére, melyre ki volt szegezve a jövő telep terve. A havas szélroham egyenesen nekiron-  
tott a síkság mélyéről s megnyögte feje fölött a deszka címerpajzsot, mely a Bükkös reménységét hordozta.

\*

Amikor ezt a táblát tavasszal az Atya ideszögezte, ez a terület, — mely tulajdonképen sem nem külváros, sem nem vidék, sem nem erdő, sem nem mező, — nem volt más, mint vadak bozótja egy elvesző út végén.

Egy család jött az Emmausba fedelet keresni. A Clos Fleuriben már nem volt lehetőség elhelyezésükre. Akkor vette meg az Atya ezt a távoli földet.

Richaux, a drancy-i útfelügyelői hivatal volt alkalmazottja, hajlék-  
talan munkanélküli, feleségével és két gyermekkel szállóról-szállóra vándorolt a városban, akárcsak a Vautier-család, s ez minden éjszaka 900 frankot jelentett. Aztán maguk előtt tolvaj a két gyermek kocsit, csomagjukat a vasúti raktárban hagyva, egész éjszaka jártak, bolyongtak, rettegve a csendöröktől, mert az asszony szerint azok elveszik a szegények gyermekeit, és a menhelybe teszik. Három napig az Oise partján a földön feküdtek, miután eladták szegényes holmijukat, fehérneműt, ruhát s egy csomó kacatot a zsigváson. Bekerültek a Vörös kereszt központjába, ott elszállásolták őket néhány napra, majd megadták Pierre atya címét.

Amikor elkezdtek mesélni az Atyának történiájukat, az nem hagyta folytatni:

— Majd elhelyezzük magukat.

Már aznap este itt aludtak egy sátorban. Másnap az Atya munkát ajánlott nekik a szomszédos személtlerakodó helyen. Néhány nap mulva egy rongyszedő különítmény érkezett az Emmausból s elfoglalta a 40 embernek, 8 lónak feliratú vagon. — Majd más családok is kerültek ide, sátrakban, vagy más kerekas alkalmatosságokban. Richaux megbízást kapott, hogy legyen az együttes felelőse. Függetlenné váltak az emmausi többi rongyszedőtől.

Az építkezést a tavasszal kezdik meg.

Ez a tábla tartotta éleben ezeknek a kisiklott embereknek reményességét és bátorságát. Éppen úgy el vannak ők választva a civilizált világtól, mint a vad-nyugat első telepesei.

\*

Nekitámaszkodva a fa törzsének, Denis szenvedett attól a gondolattól, hogy mindezt el kell hagynia s be kell lépnie egy másfajta számkivetésbe. Életének legdrágább óráit itt élte le.

És mit mondjon majd a Szeminárium rektorának, aki majd kikérdezi tanulmányútjáról?

— Ott tudtam legjobban azt az életet élni, mely eszményeimnek megfelel. Valóságos emberek közé beékelve, mindenestül együtt élve velük. Látva sok igazságtalanságot, némán, ítéletmondás nélkül (ez volt a legnehezebb) — s harcolva hevesen sok más igazságtalanság ellen. Szeretni Istent azokért, és azok helyett, akik nem szeretik. Ezek az emberek mindig tiszteletben tartották meggyőződésemet, bár erőszakosak, részegesek, csüggedtek, cinikusok és verekedők voltak. De megtanítottak engem a szegények ártatlanságára, és a szerencsétlenek szolidaritására (tegnapelőtt milyen egy-kettőre s egészen maguktól összegyűjtötték a narancsot a kórházban fekvő Guy számára). És csalódásaimat is a Krisztus kezébe tettem le. Ugy süllyedtem bele az emberiség sűrűjébe, mint a gabonamag meghal az anyaföldben. De előbben kerülök ki belőle. Felfedeztem az imádság értelmét, felfedeztem, hogy az ima maga is cselekvés, és teljességgel nélkülözhetetlen, ha az ember aktív életet él.

A hó szemébe csapódott, elvágta lélekzetét, beszivárgott a nyakába, de ő egyre csak azt ismételte: »előbben, előbben.« Melléből mint a hullám, úgy tört föl az öröm, a sötét, néptelen, hóviharcibálta éjszakával szemben.

Ekkor hallotta meg a teherautó távoli zörgését.

\*

Belépve a vagonba egy szempillantás alatt látta az egész szerencsétlen helyzetet... Ugy látszik egy verekedés mindent elpusztított: a felfordult asztal az öreg Tardi próbálja lábpraállítani, a padló teleszórva eltört borosüvegek darabjaival, bor- és vérfoltok mindenütt, egyik pad eltörve. Marco a lavórban mossa Henry száját, melyből ömlik a vér. A többiek az ágyakat hozzák rendbe, melyeket szintén nem kímélt meg a felfordulás.

— Elegendem van ebből a légionistából, — mondja Tardi. — Mondd meg az Atyának, hogy nem akarjuk tovább túrni magunk közt.

— Hol van? — kérdi Denis.

— Kiment; nem tudjuk hova.

Denis felkapta táskáját, csendben kezét fogott a még mindig hara-

gos férfiakkal, s egy utolsó pillantást vetett a feszületre: »Tehát minden vereséggel végződik?«

A küszöbön Tardi apó a vállára tette a kezét, és láthatólag nagy zavarban motyogta:

— Tudod, mit beszélünk az előbb egymás közt?! Hogy majd megkérjük az Atyát, küldjön újra egy ilyenféle alakot, mint te... egy... egy...

Az öröm áradata hirtelen előntötte Denis szívét.

— Azt akarod mondani, hogy egy kispapot?

— Igen. Én ugyan, ami engem illet, nem vagyok hívő, tudod, de ezek a fiúk érzik, hogy te valami olyan dolgot képviselsz, ami meghaladja a mi értelmünket. És hogy erre nekünk szükségünk van.

»Én Istenem, — gondolja Denis, — s végigfut rajta a borzongás, — ezek megéreztek valamit a szentségből rajtam keresztül«...

Lehajtotta a fejét és megindult egyedül a teherautó felé, mely az úton várt rá.

A kerítés mellől melléje lépett egy árny.

— Isten veled, Denis, — mondta a légionista.

Denis nem felelt. A másik mellette lépkedett, majd azt mormolta:

— Ha te velünk maradtál volna, ez nem történik meg.

Denisben újra felszökött az öröm áradata: ó, ha az ember nemcsak békeséges lehet, hanem békeszerző is.

— Ne beszélj erről az Atyának, — kezdte újra a légionista. — Nem kell neki bosszúságot szerezni ezzel a históriával. Mondd inkább neki, hogy kímélje magát. Én... én elmegyek holnap. A viszontlátásra... Add a kezdet.

Fordította Sprenger Mercedesz

## RAKÓCZI LENGYELORSZÁGBAN

(Részlet egy Rákóczi-eposzából)

### A DOLHAI VERESÉG HIRE

Bejött egy öreg pór — kezében kucsmája,  
Nagy véres a feje, elkínzott a szája.  
Félkeze felkötve, gubája félredül;  
s kezet csókol Rákóczinak ügyetlenül.  
Úgy szakadt száján szó, mint sebből a vérzés,  
»Most már ne tegye meg, amit eddig pénz- és  
lengyel-szerzés miatt csak húzott halasztott:  
ne jöjjön közénk!... A feltámadt parasztot  
a Kártévő Sándor szétverte Dolhánál.  
Esze Tamás pár lovassal a nádásban járkal,  
Ne jöjjön közibénk, mert nincs már serege!  
Ordasok elfogják, palloson hull feje!«  
— ennyit mondott a pór, aztán csak zokogott,  
bólgatott, kiment...

Ferenc térdre rogyott  
háztáránál a Grünewald-kép alatt \*  
Csak nézte merőn a megkínzott tagokat.

Stabat Mater Dolorosa...

— félhangosan duruzsolta,  
agya össze-vissza járt...  
Károlyi megölte — mondják —  
szabadság fehér galambját...  
Távoztasd el a pohárt...

Allt az anya keservében  
sírva a kereszt tövében,  
míg fenn függött a fia.  
Másik oldalon sírámos,  
széltépázta-leplű János...  
Görcs kezén kinzó ima...

'Kiért életem feltettem,  
meghal egy szolgakeresztben...  
S vége: Elvégeztetett...  
Gyilok-kolompolta börtön...  
Hogy is élhetne e földön  
gyengét védő szeretet?

Céltalan. Minden hiába...  
Követ az ember nyakába!«  
— így János. És Mária?

»Gyerekbölcső... emlék-holmi«  
Sem mire se bír gondolni,  
csak arra hogy »nincs fia«

Az ég tinta tengerében,  
Világűr örvény-ködében  
függ... nem császár- »asztalos«  
Gerendát a súly lehúzza.  
Spirál-örvény koszorúzza  
fejét: tüske, csalmatok.

Csupa görcs, kolonc, nehézség.  
Ez aztán a férfiszépség!  
Harcsa-száj, gerenda-orr...  
Szemvonal szögben letörve;  
lapos arcú tömpe törpe  
meggyötörve haldokol.

Keze, lába: görcs faágak,  
melle csontjai kiállnak,  
míntha volna zsákba kő.  
Lángok derekán a rongyok.  
Pokol fele fellobognak,  
hol Ixion agya fő.

\* Grünewald: Carlsruhei Crucifixus

Ha van, már csak az a gondja:  
nem fog éhenhalni anyja,  
hogya ő nem dolgozik?  
Ki fog néki enni adni?  
Ki merészeli bujztatni,  
ha miatta üldözik?

hol rongy hús a Végzet karja,  
»Nosza, aki bírja, marja  
győzzük a tűnő idő' !«  
— de vágy van lelkiünkbe vesztve,  
s a csillagokba szögezve,  
hogy a legalantlevők

Most már kire hagyja anyját?  
Csontfűrészszel megrohanják,  
ha valaki rejti őt...  
»Ime fiad« — szól egy árnynak,  
s: »Vedd magadhoz őt anyádnak,  
s védld száz orosztán elől!«

kiket falnak az erősek,  
— szívük vércsatak, merő seb,  
azok szerettenessenek!  
— — — — —

S ez a vágy, mely mint bárány  
hull

Ha egy Isten így megrengett,  
ki teremti meg a rendet  
e zürben, hol szüntelen  
gyengébbet fal az erősebb.  
»Harc a létért« — a legősebb  
örök mult, jövő, jelen?

Per saecula saeculorum  
ha pallost fog a bakó,  
vész egy mártir, folytatja más  
— ez a vágy a Feltámadás,  
örök Első Mozgató.

(Ha ott veszek is, de indulok fegyvertelen.  
Ha vár a népem, nem lehetek hűtelen!)

## OREMUS \*

Zavar fog el, s pirulok, midőn megfontolom  
nyomorú születésed, s a magamét gondolom.  
Istál óban születted, én palota tág terében.  
Te ökör és szamár közt éh pásztorok körében,  
míg én a por, a féreg lakájok csődületében.  
Te szüleid parasztkok, enyimek fejedelmek,  
Te inségben születted, engem a bőség ellep.  
Alázz meg, jó Uram, hogy szent színed előtt állva  
oly kódisan, miként te, menjek a Golgotára.  
Vesztitem el magam útszél keresztre ütve.  
Nyiljék nyomán szabadság, mindeneknek üdve.  
S a vas flagellum, mellyel a Helytartó veret,  
legyen örök korbácsolom: a lelkiismeret!

Jánosy István

\* Rákóczi szavai a Vallomásokból szinte szó szerint.

# EMLÉK

Irta Bohuniczky Szefi

Évekkel ezelőtt, mikor vidéken, közel a szüleimhez szállóhegyen töltöttük a nyarat, kedvem kerekedett egy öregasszonyról írni. Elbeszélést kívántam, de csak kis rajz lett belőle. Friss, világos, élő, ahogy általában vázlatokon látjuk. Tudtam, hogy anyámmal hasonlít, pedig nem őt akartam. Írás közben jöttek emlékek, hangok, színek és végül, hogy lezártam, azzal nyugtattam magamat: megtartom az íróasztalomnak. De remegett bennem a tudat, hogy alakom él, létezik, akár a levegőben lubickoló madarak. Nem bírtam ellenállni, póstára adtam, kikeresvén egy lapot, melyről úgy véltem, a városkában senki sem olvassa.

— Dolgoztál valamit? — kérdezte anyám.

Felelet helyett ingerült lettem: — muszáj nekem mindig dolgozni?

Anyám lehajtotta kedves fejét, mintha szigorúságra készülne, de csak egyet sóhajtott, aztán megnyugodtan biztatott: — majd megsegít a jó Isten!

Magamban azt gondoltam: csak ne lennék író, nincs ennél szerencsétlenebb szerep. Kerültem anyámat; ha találkoztunk, szokatlanul kedveskedtem, de mert nem volt az igazi, fárasztott és hidegített. Napok után azzal biztattam magamat: nem őt írtam meg, csak egy öregasszonyt. De mikor megjelent az írás, a nyomdafesték még élőbbé tette: ő volt az öregség, kényszerű csendes-üléseivel, édes szomorúságokkal, akinek nincs már helye a fiatalok viharai között. Megrendített, s mint bünt titkoltam előtte. Néha a tó partján találtam élvezve a táj szépségeit, arcán napsugár fénylett s kék szemeiben ifjú emlék, boldogság.

— Látod, fiam, nem tudok megöregedni — szólt — élvezek mindent! Hogy ráncaim vannak?

Kedves, semmi nevetéssel legyintett.

— Éppen ez az öregség — védtem magamban kis rajzomat. És ha templomból jött az ő bensőséges, titokzatos ragyogásával, melyben a hit és lelkesedés úgy fénylett, ahogy virágokban csillog a harmatesepp, bizakodóbb lettem: az alakom makulátlan, egészen az anyám, jól tettem, hogy megírtam.

Napok teltek, hetek lettek s mert senkise beszélt a dologról, írói merészégemet elneveztem: erkölcsnek. Csak olyankor rezentem meg, ha azt mondta: — az Isten sokat elvett tőlem, kaptam elég bánatot, de egyet megadott: nem érzem az öregséget.

— Csak meg ne tudja, el ne olvassa — gondoltam. Aztán, mert a hetekből már hónap lett, lassan megfeledkeztem róla, mint minden írásomról: csak addig enyéme, míg a posta sorsukra nem vitte őket.

Nyár végén voltunk. A tó, az égbolt makulátlan kékségébe öltözött, a harangok, mintha a szomorúság ruháiból szólalnának, tiszta bánattal rezegtek a levegőben, a fecskék csoportosultak. Egy ilyen délután szaladt felém anyám. A kalapja félrecsúszott, táskájával szelesen hadonászott. Oldalán egy vén lány lépegetett, kegyetlen nevető arccal, egyenesen, akár egy kiszáradt kukoricaszár.

— Szép dolog! — Kiirta a mamát! Ez aztán nem szép! —  
Előzte meg anyámat.

Anyám rettegő remegéssel össze-vissza mondta: — Mit irtál, mikor irtad, miért nem szóltál? Olga Pesten a fogorvosi előszobában olvasta. Rettentő, hogy kiirtál engemet!

Sírni kezdett, ijedten, félve, egészen kislányosan.

— Egy öreg asszonyról készítettem vázlatot, nem rólad.

— De igenis, pontosan a néni! — kiabált, örvendezett a vénlány.

— Miért hazudtál, hogy nem dolgozol, miért nem mutattad meg? — kérdezte szigorúan anyám.

Ekkor egyszerűen átkarolva elemeltem a vénlány oldaláról s hogy távolodtunk tőle, azt mondtam: — Olyan a hangja, akár a bot.

Anyám érezte, el akarok a dologtól távolodni, kivonta karját, eléállva szembefogott. Egyszerre megértettem, mitől fél.

— Nem irtam meg rólad semmit, csak egy öreg asszonyt rajzoltattam.

— Azért! Tudod, ha megtudnák, hogy téged jobban segítelek, kész lenne a neheztelés. — Mert jobban szereted — mondanák, pedig nekem egyforma minden gyerekem, csak te vagy a leg-szegényebb.

— Erről egy szót se irtam.

— Arról se, hogy segítelek?

— Nem, nem, dehogy! Egy öregasszonyról irtam.

Megnyugodott. Az est édes volt és csendes. A fürdőhely kihalt és úgy hatott, mintha a nyár minden dala, izgalma finom pihékkel töltött dunyhák között pihenne.

— Azért reggel felmegyek a hegyre hozzátok, el akarom olvasni! — mondta elválásunk előtt.

Mindig szerette a reggelt. Azt szokta mondani, a koránkelő minden szép reggelen husvéti ünnepre virrad. Most mégis szokatlan hajnalban érkezett:

— Ne főzd a kávé, az írást add ide!

S már szemén volt az ókuláré, elfordulva arcát a lapok mögé rejtette. Mikor letette az újságot, megadó, csendes szomorúság festett rá szépséges puha árnyékot.

— Megirtad, hogy öreg vagyok. Igazad van, megöregedtem — mondta és annyit örvendező, könnyenhívó szeméből elbújt a fény. Hoztam a kávé, s meg akartam ölelni, de elhárított. A szép árnyékot mostmár új, élesedő vonás űzte tova. Egyszerre lett bánatos, de okos, fölényes és megbocsájtó is:

— Tulajdonképen igazad van: az írás jó, és pénzt kaptál érte — szólt és úgy nézett a magasságba, mint valaha, mikor kérlelhetetlen vágyakkal rohanó gyerekei túlsodródttak az engedett határon és ő ijedt, könnyező szemmel látta meg bennük az idegent.

Nem védtem magamat, ő se vádolt. Azt gondoltam: nehéz írónak lenni...

Ő biztosan úgy érezte: anyának nehezebb!

Ritkán került még kezembe olyan megkapó írás, mint *Heinz Beckmann* niersteini evangélikus lelkész beszámolója Taizében tett látogatásáról. A közlemény az *Una Sancta* negyedévi folyóiratban jelent meg, amelyet a hasonló nevű munkaközösség ad ki az Augsburg mellett levő Meitingenben. A folyóiratot *Thomas Sartory* bencés atya szerkeszti. Címlapjára ezt a jelmondatot nyomták: „Reménytelenségek ellenére is remélni tanít minket a hitünk.“ A cél ugyanis, amelyet a munkaközösség maga elé tűzött: a keresztények egyházi és vallási egységének helyreállítása, földi megítélés szerint eléggé reménytelennek látszik. Dolgozni azonban mégis kötelesség rajta, nem kevésbé imádkozni érte, mert ha Istené is az áldás, ha teljesen az Ő elhatározásain múlik is a siker, nyilvánvaló, hogy saját feladata: a munka és a kérés elől nem térhet ki az ember.

Most pedig, hogy a folyóiratot röviden bemutattam, hadd ejtsek néhány szót Taizéről. Bizonyára lesznek még olvasóink között, akik visszaemlékeznek erre a névre. Így hívnak egy francia községet, amely Cluny szomszédságában a burgundiai dombvidéken fekszik. Festőien szép a környezete, de amiért a hír a szárnyára kapta, nem a túrisztikai érték, hanem az a meglepő kezdeményezés, amelynek a színtere lett. Buzgó reformátusok, javarészt felavatott lelkészek gyűltek itt össze, hogy a korai keresztény közösségek életét felelevenítve ilyen szombatnő és nem mindennapi módon tegyenek tanúságot Krisztusban való hitük és a krisztusi tanok járhatósága mellett.

Magukat testvéreknek, együttesüket testvérségnek nevezik ezek a taizéi reformátusok, akikre a

protestáns felekezetek körében nem kis megrökönyödéssel néznek. Főleg, amikor hallják, hogy a csoport tagjai órákhoz kötött imádságokat, valósággal breviáriumot mondanak, szertartásaikhoz fehér kázmzát öltenek, mi több: az evangéliumi tanácsok követésére fogadalmat tesznek. Önként kínálkozik náluk az elútasító feltevés, hogy Taizé is csak egyik esete annak, amikor túljáborult protestánsok a maguk vallási szemléletét és templomi szolgálatát kérdéses eredménnyel katolizálják. Holott itt sokkal komolyabb elindulásról és nagyon is komoly úttörésről van szó — állapítja meg Beckmann, az evangélikus lelkész, aki a Taizében tapasztaltak nyomán már a bevezetőben nyomatékosan kéri a protestáns híveket: függesszék fel gyanakvásukat s iparkodjanak inkább arra gondolni, ami közös, semmint arra, ami fájdalmasan megosztja a keresztény egyházakat; ne tartsák áthidalhatatlannak közöttük a szakadékot s inkább a taizéi testvérekre hallgassanak, akik napjában többször is bensőséges áhítattal könyörögnek az egyházak egységéért. Ami pedig a „katolizálási“ jelenségeket illeti — fűzi hozzá Beckmann — „szokjunk le végre arról, hogy minden rezponzóriumot, minden térdeplőt, minden litániát, minden új templomot s minden zsolozsmát, amely éjjel hangzik el egy protestáns templomban, a katolikus egyháztól vett kölcsönnek tekintsünk, mert hiszen mindezek a dolgok s még sok egyéb is a kereszténység közös örökségét teszik“.

Beckmann mindjárt rá is tér arra, ami protestáns oldalon eddig a legtöbb megütközést keltette, arra nevezetesen, hogy a taizéi testvérektől a belépésüket követő husvét vigiliáján az oltár előtt ki-

veszik a középkori szerzetesek hárm-as fogadalmát, amellyel szegénység-re, tisztaságra és engedelmes-ségre kötelezik magukat. Az itt is, ott is megnyilatkozó háborgással szemben mindenesetre elmélkedésre készíthet az a mozzanat, hogy a francia református egyház hivatalos tényezői mindeddig nem léptek fel ellene s a testvérséget továbbra is egyházuk részének ismerik el. Mutatja, hogy a testvérség perjelje ma is vezető lelkész-ként irányítja a maconi református gyülekezetet. A testvérek természetesen tisztában vannak azzal, hogy fogadalmuk — mint Beckmann mondja — „kihívást” jelent a protestantizmus kebelében. „Ámde — folytatja Beckmann — ez is a szándékuk, és pedig abban az értelemben, hogy figyelmeztető jel legyenek egyházuk és a világ számára“.

„Fogadjuk el nyugodtan ezt a kihívást, ahelyett, hogy hamis felekezeti gátlások miatt csupán indulatoskodnánk — fejtí ki a saját álláspontját Beckmann. Könnyen beigazolódhatik ugyanis, hogy ezek a testvérek helyesebben látták meg korunk kívánalmait nálunknál. Éppen a nőtlenségen, amely kétségkívül a legerősebben ütközik bele a protestáns hagyományba, rajzolódik ki világosan a fogadalom figyelmeztető célja. A taizéi testvérek ugyanis nem mint valami jócselekedetet vállalják a nőtlenséget, még kevésbé mint hivalkodást Isten előtt, hanem mint Istennek hozzájuk személy szerint intézett felszólítását arra, hogy mindenkor és teljesen rendelkezésre álljanak. Ilyen felszólítás nélkül a nőtlenséget, ha annak oka a menekülés vagy a kényelmes-ség, súlyos engedetlenségnek tartják a Teremtő parancsaival szemben. A házasság szerintük ugyanolyan módon és ugyanazzal az értékkel Isten felszólítása, Istentől kapott hivatás. S talán ez az a

pont, amelynél nagyon is üdvösen megriadhatunk. Mert hol élük ma a házasságot, mint Istentől kapott hivatást, mint jelképét annak a szeretetnek, amely Krisztust egyházához fűzi? Úgy vélem, hogy a a taizéi testvérek nőtlenségét egyszer már egészen elfogulatlanul kellene tudomásul vennünk, mint az ő egészen személyes választásukat vagy hivatottságukat. Akkor azután hamar észrevennők, hogy már e nőtlenség pusztá léte megzavarja nyugalmunkat és állandóan figyelmeztet minket a házasság isteni méltóságára. S nincs másként a többi fogadalommal sem. A szegénység fogadalmából meg kell tanulnunk, hogy mindaz, amit birtokunkban tartunk, csupán hűbér, mert Isten a tulajdonos; az engedelmességéből, hogy ott is kötelességeink vannak Isten iránt, ahol önmagunktól rá nem jönnénk.“

Jól tudom, hogy vannak ebben az idézetben tételek, amelyek kimondottan protestáns jellegűek és nem egyeznek a katolikus felfogással. Így amikor Beckmann az Isten kedvéért vállalt tisztaságot nem minősíti önmagában is érdemszerzőnek, vagy amikor azonos rangúnak tünteti fel a házassá állapottal, amelynek szentségi voltát egyébként is túlhalványan sejteti. Ezekkel a fenntartásokkal azonban mégis úgy érzem, hogy protestáns részről még aligha mentek ennyire messze az evangéliumi tanácsok értékelésében, különösen ha meggondoljuk, hogy annakidején a reformáció mekkora hévvel fordult ellenük. Végül is ne feledjük — sem az eddigieket, sem a továbbiakat illetően —, hogy Beckmann evangélikus, Taizében meg reformátusok jöttek össze, akik a maguk vallása szerint gondolkodnak és kívánják munkálni üdvösségüket. S természetesen nemcsak a saját megigazulásukat, hanem másokét is, elsősorban az ő gon-

dozásukra hagyatkozó protestáns hívekét. Ami előttem talán a legfontosabbnak látszik, a taizéi testvéreknek az a meggyőződése, hogy a lelkekhez való férközésnek új útjait kell megkeresniök, ahol az ő egyházuk sem nélkülözheti az olyan heroikus hivatásokat, amelyenek a fogadalmak lemondásból adódnak; vagy miként Beckmann írja: „Egyszerűen emberekre van szükség, akik bármiféle szellemi szétszórtság nélkül mindenkor készek arra, hogy teljesítsék a küldetés parancsát a kereszténységtől elfordult tömegeknél.“ Mert hogy egyelőre nyilván ez a lényeg, megerősíti az a körülmény is, hogy ezek a református újtítók nem őseik földjén, a nagy protestáns településekben léptek elő, hanem éppen Franciaországban, ahol az Úr szőlője leginkább áhítja a pünkösti tüzeket.

Rátérve azonban magára a látogatásra, megtudjuk a beszámolóból, hogy ezek a taizéi testvérek, akiket fogadalmuk alapján református szerzeteseknek mondhatnánk, nem a megszokott értelemben vett kolostori életet folytatják. Az első ferences testvérek példáját követve továbbra is benemaradnak a világban s megtartják választott foglalkozásukat is, amely biztosítja kenyerüket s megadja nekik a módot, hogy embertársaik közt működhessenek.

Amikor Beckmann Taizében járt, 21 tagja volt a testvérségnek. A perjel Roger Schutz, aki már 1940-ben, amikor a genfi egyetemen tanult, a nap bizonyos szakáiban két társával együtt közös imaórákat tartott. Mint már azó esett róla, ő a szomszédos Macon város református plébánosa. Nővére segítségével a testvérség gyermekotthonát is vezeti, amelyben főleg hadiárvák nevelkednek, s amellet még tudományosan is dolgozik: a szerzetesség történetét szeretné megírni. A perjelségben helyettese Max

Thurian, a francia reformátusok egyik legjelesebb teológusa. Ennek gondjaira vannak bízva az úgynevezett „új testvérek“, akiket azért nem hívnak „újoncnak“, mert már fogadalmuk letétele előtt is egyenjogú tagjai a közösségnek. Thurian jelenleg a gyónást tárgyaló könyvben dolgozik. A testvérségben ugyanis rendszeresen gyónnak a tagok és gyónásra buzdítják a vendégeket is, többnyire fiatalembereket, akik lelkigyakorlatra térnek be hozzájuk.

A testvérek nagyrészt is bemutatja Beckmann. Itt van Pierre testvér, aki végzett teológus, de most egy másik testvérral együtt egy macon gyárban dolgozik. Axel testvér a közösség „vaga-bundusa“. Ő egy kocsi-val, amely lakásául is szolgál, piacról-piacra jár és Bibliát árúsít, nemcsak protestáns, de katolikus kiadásokat is. Daniel testvér, aki felavatott lelkész, kitanulta közben az agyagművességet és saját műhelyt rendezett be Taizében. Eric testvére-nek is, aki festőművész, saját műterme van Taizében. Minthogy a francia református templomokban még mindig csak szórványosan és kivételesen tűrik meg a képeket, Eric testvér többnyire katolikus templomok részére dolgozik. Éppen Beckmann ottidőzésekor nyílt meg Eric testvére-nek egy kiállítás Párisban. A cormatini kör orvos is a testvérséghez tartozik, ugyanúgy, mint fivére, Alain, aki okleveles gazda s jelenleg a testvérség majorságát gondozza. Albert testvér segédkezik neki, aki belépése előtt mezőgazdasági munkásként éldegélt. Egy szabadegyházbeli plébános ma a testvérség kertésze, egy volt ügyvéd pedig a kántori teendőköt látja el. Két testvér a közösség új házának megalapításán fáradozik Párisban, egy végül a közös pénztárt kezeli, amelybe a tagok mindennemű keresetüket befizetik. Mert egyikük sem rendel-

kezhetik saját pénzzel vagy bármi más egyéni tulajdonnal.

„A reánk köszöntő új nap első órájában felköltött már az egyik új testvér’, egy párisi könyvkereskedő — írja Beckmann — s a clunyi szerzetesek által hajdanában épített községi templomba mentünk, ahol gyertyafény mellett zsoltárokat énekeltünk, az ősi dalmak szerint, hogy belecsatlakozunk a keresztyénység meg nem szűnő, folytonos imájába. A csilagok már halványodóban voltak, amikor újból lefeküdtünk. Reggel 7 órakor kezdődött a templomban a ‚Mette’, a korai istentisztelet. Sorban ott térdeltek a testvérek fehér kármzsjákban és többszólamú karban énekelték a gregorián vagy bizánci himnuszokat. A perjel imádkozott, egy testvér felolvasta az evangéliumot. A nyugati és a keleti egyházak minden liturgiai gazdagsága rajtahagyta nyomát a ‚breviáriumon’, amelyet a testvérek a maguk részére szerkesztettek. A református egyháznak ugyanis nincs jóformán semmi liturgiai hagyománya s így a taizéi testvérek nemcsak szabadságukban állónak, de egyenesen kötelességüknek érezték, hogy az összes keresztyén egyházak kincseit összegyűjtsék, nem sokat töprengve azon, hogy ez az ima anglikán eredetű-e, azt a rezponzóriumot a katolikusok használják-e, ez a himnusz orthodox örökség-e, vagy az az ének a reformációban született-e meg. A taizéi testvérek liturgiája az ‚Una Sancta’ tükröződése kíván lenni, és korunk jellegzetességei közé tartozik, hogy a liturgiai színesedésre éppen a református egyházból nyer a protestantizmus ilyen ösztönzéseket. Mert a taizéi testvérségen kívül működnek még vele rokon református nővérségek is, Grandchampban és Pomeryolban, amelyek az imádságos élet megújítására törekednek. Ezek a református testvérek

és nővérek, akik már sok plebánost maguk mellé állítottak a francia református egyházban, meg vannak győződve arról, hogy egyházuk liturgiai szegénysége csupán időhöz kötött jelenség: akkor keletkezett, amikor a kemény üldöztetés, amelyet a reformátusoknak Franciaországban és Hollandiában kellett szenvedniök, óhatatlanul sokkal hevesebb katolikusellenes érzelmet váltott ki, mint amelyet Luther Márton egyháza tanúsított a liturgiában. Hivatkozhatnak a taizéi testvérek arra a liturgikus harcra is, amelyet Calvin és Zwingli folytatott egymással, mert hiszen köztudomású, hogy Calvin a strassburgi számkivetés alatt liturgiában igen gazdag istentiszteleti rendet fejlesztett ki.

A ‚Mette’ végeztével a reggelit hallgatagon fogyasztottuk el. Utána a testvérek tanácskozása következett, amolyan konvent-féle, amelyről mindenki a munkájára indult. Dologidő alatt tilos a testvéreket látogatni. Délben közös ima volt a templomban, majd ebédhez ültünk a testvérek lakóházában, ahová a vendég csak az étkezések alkalmából teheti be a lábát. Ebéd alatt hanglemezről komoly zenét játszanak; amikor ott voltam, Mozart mellett Hindemith-től is, bizonyosságául annak, hogy a testvérek a zenében is ápolják a modern művészettel a kapcsolatot. Délután 2 órától mindenki folytatta munkáját egészen a vesperásig, amelynek megint a községi templom volt a színhelye. Közvetőleg meg kell jegyezmem, hogy ez a templom katolikus templom, amelyet az autuni püspök azzal a megszorítással bocsátott a testvérség rendelkezésére, hogy az oltárt nem használhatják, és katolikusok csak a püspök külön engedélyével jelenhetnek meg a testvérség istentiszteletein. Vacsora után a testvérek a kertben beszélgettek, ahonnan pompás kilátás nyílik a

burgundi tájra. Néhányan asztali tenniszet játszottak. Este 9 órakor a templomban végzett csendes ajátatossággal ért véget a nap.“

Elmondja Beckmann, hogy az órákhoz kötött imádságokat a Taizén kívül dolgozó testvéreknek is lehetőség szerint el kell végeznük. Szellemi ellensúly ez az anyagiak megszerzéséért folytatott tevékenységben. A testvérek éppen ezért kettesével vagy hármával laknak s egyiküknek felhatalmazása van a perjeltől az Urvacsora kiosztására. A testvérek ismertető jele egy egyszerű alumínium-gyűrű a bal gyűrűsújjon. Taizében is csak a korareggeli és az esti istentiszteletre öltik fel a fehér kámszát, külső jeléül az imádságban és Isten dicséretében való egységüknek.

„Taizé első tekintetre idegenül hat minden protestánsra, némelyeket talán meg is botránkoztat — fejezi be Beckmann. Atyánk házában azonban sok lakás van s bajos volna kétségbe vonni, hogy a taizéi testvérek lakására is nagyon nyomatékosan utal az Ujszövetség. A testvérek egyike sem várja el tőlünk, hogy példáját kövessük. Miként tagadhatnók azonban, hogy manapság széles sivatagai nyílnak a hitelenségnek, ahol már csak az a mintaszerű keresztény élet hajthat sarjakat, amely a nap minden órájában egyszerű és tiszta tanúságát nyújtja a hitnek? Hogy mi módon éli elő a keresztény ezt a mintát, az szerintem inkább az Isten és az ő ügye, semmint a dogma kérdése. S már az is üdvös eredmény lenne, ha a taizéi testvérek nyugtalanító példája minket valamennyiünket arra ösztönözne, hogy kevésbé szavainkkal, mint inkább életünkkel tegyünk tanúságot a hitünk mellett. Mert a világ is arra szomjazik és arra vár, amire mi: az egy

Szentegyház csodájára, amely ,egyház' a mi hitvallásunkban is szerepel.“

\*

Két esemény áll Bécs kulturális életének előterében, két esemény, amelyek hasonlóságuk és időbeli közelségük miatt eggyé váltak a bécsiek előtt: a Burgtheater megnyitása, amelyet október 15-ére, és az állami Operáé, amelyet november 5-ére tűztek ki. A Burgtheater ujjáépítésével s méginkább az Operáéval beheged most már a második és harmadik súlyos seb is — az első a Szent István-dóm leégése volt —, amelyek örökre elcsúfították volna az osztrák főváros csodálatos ábrázatát. A Ring most már megint az a pompás gyűrű lesz, amely Bécs legnagyobb építészeti kincseit hiánytalanul foglalja magába.

*Dino Satolli* írja, hogy főleg az Opera megnyitása iránt más országokból is élénken érdeklődnek. A bejelentett ünnepi előadások jegyét nyomban lekötötték, noha a jegyek rendkívüli alkalmi áron kerültek kibocsátásra. Vannak páholypályok, amelyekért eezr schillinget is kellett fizetni. Az igazgató-ság eleinte arra gondolt, hogy egy héten át ad ünnepi előadásokat, de annyi igénylés érkezett hozzá, hogy a tervezett időtartamot folyvást meg kellett toldani, s április végén már az volt a helyzet, hogy az ünnepi hétből ünnepi hónap lett, amelynek kezdetét november 5-ében, befejezését december 5-ében állapították meg. Előrelátható azonban — fűzi hozzá Satolli —, hogy miután az igénylések áradása azóta sem csökkent, kénytelenek lesznek az egész időtartamot „ünnepivé“ nyilvánítani.

Az ünnepi időszakot november 4-én színházavatató díszelőadás fogja bevezetni, amelyen Mozart „Don

Giovanni"-ját vizsgál színe. A dízelőadásra hivatalos a kormány, az egész parlament, a diplomáciai testület, a legmagasabb hatóságok, de mellettük mindazok is, akik szellemi vagy fizikai munkájukkal résztvettek az Opera újjáépítésében. November 5-én, a nyilvános megnyitás napján rendkívüli zenei világkongresszus kezdődik Bécsben, amelyre a nemzetközi zenei élet legismertebb személyiségei gyűlnek össze. Az első este Beethoven „Fidelio“-ját, a második este — most már a nagyközönség számára — a „Don Giovanni“-t mutatják be. Az ünnepi időszak műsorának további számai: Richard Strausstól „Az árnyéltűltűlt asszony“ és a „Rózsalovag“, Verditől az „Aida“, Wagnertől a „Nürnbergi mesterdalnokok“, Alban Bergtől a „Wozzek“ és Boris Blacher újdonsága, az „Othello“. A próbákhoz még májusban hozzáfogtak.

Az állami Opera megnyitásával egyidejűen kezdi meg működését az osztrák televízió, amely széles körben módot ad majd arra, hogy olyanok is láthassák és hallgathassák az ünnepi előadásokat, akik nem akartak vagy nem tudtak jegyhez jutni. Az osztrák televíziós szolgálat egyébként most a salzburgi nyári játékokkal kapcsolatban tartja technikai főpróbáit. Az Opera előadásainak televíziós közvetítéséhez az előkészületek jóformán befejeződtek. Minap érkezett meg a két óriási háttér-drapéria, egyik a nappali, másik az éjszakai közvetítéshez, külön-külön 26 méter hosszú ládában. A drapériák Berlinben készültek, mert Ausztriában nincs szövőgyár, amely ilyen méretekre tudna dolgozni.

Mozarttal lép tehát a bécsi Opera immár harmadik életébe. A választás — jegyzi meg Satolli — nem lehetett volna időszerűbb és szerencsésebb, mert az 1956-os Mo-

zart-év, amelyben a halhatatlan osztrák zeneköltő születésének 200-ik évfordulójáról emlékezzünk meg, nem kapcsolódhatott volna kiemelkedőbb és öröndetesebb eseményhez.

A Burgtheatert, mint mondtam, három héttel előbb nyitják meg, mint az Operát. Ennek bejelentése nem keltett akkora visszhangot a külföldi sajtóban, mint az Operára vonatkozó hírek, szak-körökben azonban s főleg a német nyelvterületen nagyon is felfigyeltek rá. Tudnunk kell ugyanis, hogy a Burgtheater 177 év óta a németiség első színházának számít, amely irányadó a szőejtésben és a szépen beszélésben. Ez volt a császárság korában az udvari színház, amelyhez a legkiválóbb igazgatókat és a legkiválóbb német színészeket neveztek ki. Műsora mindig nagy súlyt helyezett a klasszikusokra, akárcsak a mi Nemzeti Színházunk, s főképpen Shakespeare-re, míg a modern drámából csak azt művelte, amely a legkényesebb igényeknek is megfelel.

Amikor Satolli május elején megtekintette az újjáépülő színházat, még a munkások százai dolgoztak rajta. Akkoriban szerelték be az új s immár teljesen modern színpadot, amely három darab, egyenként több mint 40 méter magas forgatható hengerből áll. Ezzel a kolosszális színpaddal szemben az egész nézőtér úgy tűnik fel, mint egy nagyobbfejta sügölyük. Az akusztikai követelményeket is esztétikusan oldották meg: a menyezetnek hullámos menete van, 6 méteres magasságkülönbséggel, ami kagylószerűvé teszi a nézőteret.

Az Opera és a Burgtheater közlő megnyitásával kapcsolatban kitér Satolli általában is a bécsi színházi életre. Megállapítja, hogy a közönség érdeklődése az utóbbi években jelentősen fokozódott.

Nemcsak az operetteket játszó Raimundtheater tekinthet vissza megelégedéssel a lezárt évadra, de Max Reinhardt egykori színháza, a Josefstadti-színház is, amely visszanyerte nemzetközi hírnevét. Különlösen szerencsésnek bizonyult az utóbbinál Rudolf Steinböck igazgatása, aki nem riad vissza az egészen újszerű drámáktól sem. Sikerral dicsekedhetik a Volkstheater is, amelynek műsorából Kurt Klinger „Odysseus“-át emeli ki az olasz író.

Virágzanak Bécs különlegességei, a „Theater im Keller“, a pince-színházak is. Ezek a kis színházak alkalmas épület pincerészében, főleg kávéházak alatt rendezkedtek be. Sokban kísérleti jellegűek és színházi inyességekkel kívánnak szolgálni a körülöttük kialakult törzsközönségnek, amelynek jelentős hányadát egyetemi és főiskolai hallgatók teszik. Legrégibb a „Theater der Courage“, amely már nyolcadik éve áll fenn. Tavalyelőtt nyílt meg a „Tribune“, amely mai osztrák szerzők darabjait játssza. Az Esterházy-palota alagsorában levő színház, amely négy év óta működik, katolikus drámákra szakosította magát; Claudel, Mauriac és Green szerepel legtöbbször a műsorán. Jelesebb pince-színház még a Reinhardt-szeminárium növendékei által alapított „Secession“ a hasonló nevű híres képcarnok alatt, továbbá a „Theater am Parkring“, a „Kaleidoskop“ és a pöttömnyi színház „im Konzerthaus“.

\*

Néhány évvel ezelőtt irtam egy cikket a felebaráti szeretet egynémely vonatkozásairól, amelyekről úgy gondoltam, hogy éppen vallásos embertársaim nincsenek rájuk kellő figyelemmel. Abban kockáztattam meg a többi között azt az állítást, hogy kötelességünk otthon is, meg a külvilágban is „szemnek-ornnak kellemesen“ forgolódni.

Meglepően sok hozzászólást kaptam akkor, ami azonban maradóan belevésődött emlékezetembe, egy zordon hangú levél volt, amelynek küldője előbb megrótt, amiért tetszelgésre — „bizonyára arcfestésre és illatszerek használatára“ — serkentem az arra amúgyis hajlamos női nemet, majd felszólított: mondjam meg, melyik katolikus erkölcsstanban, annak hanyadik oldalán vagy paragrafusában találtam efajta parancsot. Be kellett ismernem, hogy semmiféle hivatalos dokumentumra nem támaszkodhatom, s azt is meg kellett vallanom, hogy a nagy megütközéssel kifogásolt tételhez egyedül a magam — s ezek szerint nyilván hibás — logikai következtetésével jutottam el.

Ez a magyarázata annak, hogy most, amikor ráesett pillantásom az *Universe* egyik közleményére, annyi idő multán is a személyes érdekelttség ingerével fogtam hozzá olvasásához. Azt a kérdést tárgyalja benne a jezsuita *George Burns*, a lap egyik teológus-munkatársa, hogy szabad-e magunkon olyan plasztikai műtétet végeztetni, amely „arcbeli megjelenésünk javítását“ célozza? S mielőtt érdeemben válaszolna rá, általános elvi fejtegetést bocsát előre, amelyben szösz szerint a következőket írja:

„Ritkán gondolunk arra, még ritkábban vesszük is figyelembe, hogy külsőnket nem annyira saját magunk kedvéért, mint inkább másokra való tekintetből kell gondoznunk. A felebarátaink iránt megkívánt szeretet egyik formája ez, összhangban azzal a régi mondással, hogy külső megjelenésünk a mások és nem a mi magunk ügye, miért is igyekeznünk kell azt kellemessé tennünk az ő kedvükért. (... our appearance belongs to others, not to ourselves, and therefore we should try to make it pleasant for their sakes.) Mindannyian tapasztaltuk már bőven

annak a kínos ellentétnek (painful antinomy) eseteit, amikor az erkölcsi érények maximuma együtt tud lenni az ilyen irányú szociális kellem minimumával (with the minimum of social graces in this regard). Pedig hogy mennyire természetes és Isten által belénk ültetett magatartás az, amiről itt szó van, szépen rögzíti meg Szent Pál az efezusiakhoz írt levelének ötödik fejezetében: „Soha senki sem gyűlöli a saját testét; sőt ellenkezőleg, táplálja és ápolja azt, akár csak Krisztus az egyházat.”

Meg kell jegyezni, hogy az idézett szentírási szöveget a hivatalos magyar fordítással adtam vissza. Az angol hivatalos fordításban ugyanis a „cherisheth” szó szerepel, amelynek „dédelget” a jelentése. Anélkül tehát, hogy a jeles moralista megszólalásával most már elintézettnak is tekinteném, vagy tekinthetném az egykori levélíró és a köztem támadt „vitát”, annyit alighanem megállapíthatok, hogy nem jártam messze az igazságtól, amikor annakidején a „szemnek-ornnak” kellemességet is a felebaráti szeretet kívánalmái közé véltem sorolhatni.

Ezekután nem lephet meg minket, hogy Burns megengedhetőnek mondja a tisztán esztétikai jellegű plasztikai műtétet is. Az a nő vagy az a férfi például, akinek ijesztenően tulfejllett vagy nevelésesen tömpe orra, füle, vagy bármilyen más tisztító torzulás annyira elcsúfítja az arcát, hogy emiatt nem remélhet vagy nehezen remélhet másnembeli élettársat, nyugodtan folyamodhatik olyan műtéthez, amely siker esetén feltehetően megnöveleli házassági kilátásait. S természetesen nemcsak a házassági kilátások javulása, de egyéb létfon-

tosságú érdekek elősegítése is — könnyebb elhelyezkedés, kielégítőbb társadalmi élet — igazolhatja erkölcsileg az ilyen műtétet. A katolikus erkölcsstan Burns szerint csupán két korlátot állít. Az egyik az, hogy a voltaképeni ok ne legyen a pusztán egyéni hiúság. Szerény megítélésem szerint azonban ez olyan határeset, amely a gyakorlatban aligha fordul elő. Szellemi téren még el tudom képzelni az én-központú hivatkozást, de azt már bajosan, hogy valaki csupán azért nyessesse meg az orrát, hogy szívesebben nézhessen a tükörbe; ezen túlmenő célnak is kell lennie, ha az ember odaül a kés alá. A másik megszorítás, amelyet már gyakorlatilag is fontosnak érzek, hogy erkölcsileg nem engedhető meg az olyan műtét, amelynél valószínűbb a sikertelenség, mint a siker, előbbi esetben pedig súlyosabb mérvű testi károsodás állhat elő, mint amilyen mérvű a siker esetében elérhető javulás.

Rámutat még Burns arra, hogy a plasztikai műtét erkölcsileg nemcsak megengedhető, de egyenesen dicséretreméltó (praiseworthy) is lehet. Ezek azok az esetek, amikor a műtéttel olyan torzulásokat vagy idomtalanságokat próbálunk orvosolni, amelyeket szerencsétlenségek — többnyire égés — vagy betegségek okoztak. Ilyenkor ugyanis az emberi test épségének helyreállítása a cél, minthogy pedig testi épségünk megőrzése erkölcsi kötelesség számunkra, a testi épségünkben szenvedett fogyatkozás megszüntetését is, amennyiben az észszerűen és az imént második helyen megnevezett korlátozás figyelembevételével módunkban áll, szintén kötelességnek foghatjuk fel.

## A K I S Ú T

*»Igazán szeretnék közel férközni a Jézus-Szive-tisztelethez. De be kell vallanom, nem tudok. Úgy érzem, nekem, férfinak nem való. Tele van érzélgéssel, nőies pihegéssel. Mikor például hallom az éneket, melyet nálunk főképp áldozáskor szoktak énekelni: — Jézusomnak szívén elpihenni jó — mindig elfog valami belső idegenkedés. Küzdelmekből, az élettől való menekülést érzem az effajta kifejezésekben. Van-e a Jézus-Szive-tiszteletben olyan elem, ami megközelíthető férfilelek számára?«*

Jézus Szive tisztelete körül a multban is, a jelenben is egyik minduntalan felmerülő félreértés: a nőesség és az érzelmesség vádjai. Sajnos, okot adnak rá a tisztelet egyes hívei is, akik maguk is úgy fogják fel és gyakorolják, mintha valóban az érzelmes vallásosság megnyilatkozási formája volna. Hozzájárul még egy más ok is: a Jézus-Szive-tisztelet gyakorlói között sokkal több a nő, mint a férfi. A nők — helyesen és jogosan — a maguk módján élnek át a Szent Szív tiszteletét. Viszont kétségtelen, hogy a női élmény és átélés külső jegyei nem felelnek meg mindenben a férfi izlésének, természetének, lelki berendezésének. Ezért helyes, ha a hívő férfi megkeresi a maga külön útját Jézus Szívéhez.

Félreértés ne essék, a Szent Szív tisztelete lényegében egy és ugyanaz: felületi, külsőleges jegyekben lehet csupán különbség. És a kiinduló pontokban, ahonnan kiki könnyebben tudja megérteni, miről is van szó. Ezért multhatatlanul fontos, hogy pontosan tisztázzuk, mit tanít az Egyház és mit mondanak róla nagy apostolai.

A Jézus-Szive-tisztelet lényegében nem más, mint hatalmas odaforulás a vallásosság legmélyebb forrásához, az istenszeretethez és a hívők tömeges bekapcsolódása a legmagasabbrendű vallásosságba: a szeretet átélésébe. Mintha Isten nem elégednék meg azzal, hogy a tömeg emberét a félelem kapcsol-

ja a valláshoz: azt kívánja, hogy az egyszerű, bűneiben vergődő ember is lépjen a szeretetnek arra az útjára, amelyen a szentek jártak.

Az istenszeretetre semmi tud bennünket úgy tanítani, mint Jézus istenemberi Szive. Benne egyesült az Isten szeretete az emberek iránt a szeretettel, amely emberszívben lehetséges Isten iránt. Jézus Szívének gazdagsága és mélysége egész teljességében az utolsó vacsorán elmondott búcsúbeszédében és főpapi imádságában nyilatkozik meg. »Senki sem jut az Atyához másképp, csak én általam.«... »Higgyétek el, hogy én az Atyában vagyok, az Atya pedig énbennem.«... »Amint engem szeretett az Atya, én is szeretlek titeket. Maradjatok meg az én szeretetemben. Ha parancsaimat meg fogjátok tartani, megmaradtok szeretetemben; valamint én is megtartottam Atyám parancsait és az ő szeretetében maradok.« (Ján. 15, 9.) Jézus Szívén át a szeretet lanca köti egybe Isten szívét az ember gyarló szívével és viszont: kötheti össze a mi gyöngye és hideg szívünket Isten szívével.

Az emberi szeretetnek több válfaja van és minden ember szeretetének megvan a maga színezete. Másképp szeret a nő, másképp a férfi. Istenszeretetük is lényegében egy, de formáiban, megnyilatkozásaiban, színezetében, emberi tartalmában más. Jézust a nők a Boldogságos Szűz, vagy Mária Magdolna szeretetének élénkebb vagy halványabb másával szeretik. Az anya,

a nővér gyöngédsége izzik szívükben. Könnyen és magától értetődő módon tudják átélni a lélek jegyeségét a Völegénnyel, míg a férfilélek számára ez csak a misztika magasabb fokozataiban válik teljesen érthetővé.

Az evangélium azonban ismeri a Jézus iránti szeretetnek olyan formáit is, amelyekben a férfiszív világa és természete ragyog. Mindennek előtt ismét az utolsó vacsorai búcsúbeszédre utalunk: »Nagyobb szeretete senkinek sincs annál, mintha valaki életét adja barátaiért. Ti az én barátaim vagytok, ha megteszitek, amiket parancsolok nektek. Már nem mondalak benneketek szolgálknak; mert a szolgál nem tudja, mit mivel az ura, hanem barátainknak mondtattalak titeket, mert mindent, amit hallottam Atyámtól, tudtul adtam nektek. Nem ti választottatok engem, hanem én választottalak titeket s én rendeltelek, hogy elmenvén gyümölcsöt teremjetek és a ti gyümölcsötök megmaradjon, hogy akármire kéritek az Atyát az én nevében, megadja nektek. Ezt parancsolom nektek, hogy szeresétek egymást.« (Ján 15, 14-17.)

A férfi-vallásosság legtermészetesebb útja tehát: a Jézus iránti baráti szeretet átélése. Jézus óhajtja a férfilélek baráti szeretetét. Mikor Judás megjelenik a Getszemani kertben a poroszlok élén, ez a vágy tör fel megsebezve Jézus szavaiban: »Barátom, mi végre jöttél?« (Mát. 26, 50.) A barátság bizalmával, de egyúttal annak súlyos felelősségével kell közelednünk nekünk, férfiaknak, Jézus felé. Ennek a szeretetnek ismérve a becsületesség egyszerűség, a hűség, ragaszkodás a barát kívánságaihoz, parancsaihoz, őszinteség, a tisztület, a szüntelen vágy, hogy minél jobban megismerjük a szeretett lényt.

Ha tehát férfimódra akarjuk átélni Jézus Szíve tisztületét, forgas-

suk minél többet az evangéliumokat. Azok alapján válnak teljesen érthetővé azok a vallomások és óhajok amelyeket a mennyek dicsőségében trónoló Krisztus Alacoque Szent Margit látomásaiban tett. És az evangéliumokból bontakozik ki a baráti szeretetnek az a két őstipusa is, ahogy emberek, férfiak oda tudtak fordulni a megtestesült Ige felé. Gondolunk Szent Péter és Szent János apostolok viszonyára Jézus iránt. A »szeretett tanítványban« a tiszta, angyali férfi barátsága testesült meg, az egyetlen férfié, akiről feljegyezték, hogy közelről hallotta az Isteni Szív dobogását, s éppen az utolsó vacsorán, a Szent Szív nagy kiáradásának perceiben hallgatta azt. — A másik fajta barátság, Szent Péter apostol heves, de ingadozó, hol magasan lobogó, hol meg a gyarlóság hamuja alatt sajnó szeretete, az az út, amelyen mindannyian botorkálunk Jézus Szíve körül, mi férfiak. Jó pillanatainkban mi is fogadkozunk, de végeredményben nekünk is újból meg újból, nem háromszor, de számtalanszor kénytelen feladni lelkünk Barátja a kérdést: — Ó, te Péter, te erős, de sokszor süket és nehézkes köszikla, szeretsz-e engem?

Igen, ahogy nekünk, férfiaknak kell megtennünk szeretetvallomásunkat Jézus Szíve iránt, annak ősmintája a genezáretparti jelenet. Péter hevével és szomorúságával, bűneink felett érzett bánattal kell újra meg újra ismételnünk: Te tudod, Uram, hogy szeretlek...

A jézusszerető férfiak e két őstipusa mellett, akik úgy állanak az Isteni Szív két oldalán, mintha a menny és a föld megtestesülései lennének, a harmadik, akitől tanulni lehet a Szív szeretetét: Szent Pál. Ó, akit már a mennyekben lakozó Krisztus szerelme sebzett meg, megtanít leveleiben, hogy a jézusi szeretet világában mennyire nem szabad megállani a külsőséges

szempontok, gyarló emberi kategóriák mellett, hogy mennyire felpertszel ott minden végest a végtelenség kohójából kiáradó isteni tűz.

Arra a kételkedő kérdésre tehát, amely annyi férfiban felmerül: vajjon a Jézus-Szive-tisztelet nem

valami asszonyos formája-e a valóságoknak, ebben kell összefoglalnunk a feleletet: van Jézus szeretetének, a Jézus-Szive-tiszteletnek férfias módja is s e tisztelet lényegében felette áll minden feületes, véges kategóriának. (S—6)

## NAPLÓ

**TÍZ ÉVES AZ ÚJ EMBER.** Tíz éve jelenik meg hétről-hétre testvér-lapunk, az Új Ember. Midőn a megtett útért a Gondviselő Istennek halát adunk, a jövőre is kérjük a Bölcsesség Lelkét, hogy képviselhesse a katolikus világnézetet a forradalmi változásokon átmenő magyar gondolkodás porondján.

Fel kell azonban tenni a kérdést: érdemes-e a tizedik évnél megállni és visszaidézni azt a multat, amelyben megszületett az Új ember?

Amikor tíz évvel ezelőtt egy képviselhető katolikus programon gondolkoztam, akkor az új ember víziója tűnt fel a nézők és látók előtt. És mert a meginduló lap címe az Efezusiakhoz írt levélből került a lap élére, bizonyára az Új Ember programja is az Efezusiakhoz írt levél szintézisében állott a lap vezetői előtt. És mert az új ember víziója Szent Pál előtt Krisztustól el nem választható, azért az Új Ember program-keresői előtt felsejtő meglátás joggal nevezhető epifániának, kegyelmi felfakadásnak, melyre emlékezni jó és minél sűrűbben kell is.

a) Szent Pál új ember-látásában először is az igazi új ember, Krisztus jelenik meg, mégpedig kozmikus nagyságában, tehát világfölötti fényességében. »Minden fejedelemség és hatalmasság, erő és uralom s minden név« fölötte látja Jézust. De nemcsak mindenek fölötte van, és lebeg ez az új ember, hanem »mindeneket mindenben betölt.« (Ef. 1, 21-23.) Köze van tehát mindenhez, programja van minden felé, hiszen Krisztus hordozza a történelmet formáló Isten »akarataának titkát, azt tudniillik, hogy helyreállítson Krisztusban mindent, ami az égben és a földön van.« (Ef. 1, 16.)

Ezért szédül meg szinte ez a nagy apostol Jézus látomásától és belenézve emberi lelkének nagyságába »felfoghatatlan gazdagság«-ról beszél, és olyan bőségről, »mely meghaladja a megismerést.« (Ef. 3, 8, 19.) Ezért aki Krisztusba nézett, az megsejti, »mi a szélesség és a hosszúság, mi a magasság és a mélység« (Ef. 3, 18.), vagyis hogy Krisztus mellett eltörpül minden emberi nagyság és keret, nem meríti ki őt semmiféle emberi fogalom, típus vagy élmény, nem állítható hasonlatba senkivel sem, mert fogyatkozhatatlan nagyságában szétfeszíti az emberi kereteket.

Aki új emberről beszél, annak Szent Pál ez új ember-látását kell elsajátítania. És ha programról kell beszélni, akkor az Új Ember programja ez kell hogy legyen: új utakat nyitni Krisztus emberi lelkének gazdagságához. Hogy mennyire modern ez az

út, azt mutatja korunk nagy vizsgálójának, Trzywarának megállapítása is, aki az új teológia útját az evangélium, s benne Krisztus teljes megértésébe jelölte meg. Hogy mennyire népszerű ez az út, azt meg Guardini műveiből látjuk, aki igen nagy lépéssel vitte közelebb a vallásos eszmélkedést a krisztusi bőségek megsejtéséhez.

b) Szent Pál új-ember víziójában Krisztus nemcsak dicsőségében jelenik meg, de titokzatosságában is: az egyházban. Azt írja ugyanis azoknak az efezusiaknak, akik bizony nem látták és nem hallották az Úr Jézus Krisztust történeti valójában: »Hallotátok ugyanis őt és tőle tanultatok.« (Ef. 4, 21.) Az egyházban a jelen korban élő hívő azt a reális Krisztust kapja, mint aki Palesztinában megjelent, őt hallja, tőle tanul. Hiszen Krisztus »a fej, akitől van az egész testnek az egybeerősítése és az egybekötése minden összekötő iz közreműködésével mindenegyes tagra kimért tevékenységekben.« (Ef. 4, 16.) Mi méretik ki az egyes tagokra? Egyiknek apostolság, másnak szolgálat, mégpedig az az élet ezreféle kötelezettségeinek szolgálata, és ismét másoknak pedig a szenvedés a feladatuk. Mindezekkel kinyilvánítatik »az Istennek sokszoros bölcsesége a mennyei fejedelemségeknek és hatalmasságoknak az egyház útján.« (Ef. 3, 10.) Nem kell tehát aggodalmaskodónak lennie a kereszténynek semmiben sem, és a nagy apostol, mintha csak meg akarná mutatni az egyházban élő titokzatos Krisztus erőinek örök fiatalságát, ezt mondja: »Ezért kérlek titeket, aki Krisztus Jézus foglya vagyok értetek, ne csüggedjete el bajaim miatt, melyek értetek vannak. Ez dicsőségetekre szolgál...« (Ef. 3, 12. 1. 13.)

Az egyházzal való szoros együttérzés és együttélés az új ember-eszménnyel megvalósítónak ma emberileg is könnyebb, amikor tapasztaljuk annak a nagy megfiatalodásnak és megújulásnak első jeleit, amik az egyház történelmi arculatán is végig mennek. Le nem mérhető és be nem látható távlatok nyílnak meg szemünk előtt: a szentírás-fordítást, a szentségi böjtöt, a liturgikus egyszerűsítést és sok mászt érintő legújabb szabványok. Ezek ugyan látszólag távol vannak az újember-eszménytől. De csak a laikus szemlélő előtt, és csak annyira, amennyire a feltört tojás-héj távol áll az új élettől. Nem kell itt lényegi változásokra gondolni, hiszen a tojás-héj, ami feltörik, az is a kegyelmeket árasztó anya-tyűkből való, améhez Krisztus is hasonlította magát. (Mt. 23, 37.) A megmerevült és most már elavult formák mélyén új típus készül, mely az örök Krisztusnak új kiadása lesz.

c) De Szent Pál újember víziója nem áll meg az egyházban való titokzatos Krisztusnál. Mélyebbre megy és belekiáltja azt a meglepő és soha nem sejtett boldogító tényt: »Krisztus a hit által szívelekben lakozik.« (Ef. 3, 17.) Hogy ez aprópénzre váltva mit jelent, azt a levél gyakorlati részében tárja fel, amikor is az összes emberi kapcsolatokat Krisztusba helyezi át. »Ti férjnek szeressétek feleségeketeket, amiképp Krisztus is szerette az egyházat.« (Ef. 5, 25.) »Az asszonyok engedelmeskedjenek férjüknek, akárcsak az Úrnak.« (Ef. 5, 22.) »Szolgáljátok engedelmeskedjétek test szerinti uraitoknak, akárcsak Krisztusnak.« (6, 5.) Mindenütt ez tehát a jelszava: Krisztust tudd magadban, Krisztust lásd a másokban! És mintha csak egy hályogot akarna leoperálni szemünkről mondja: »Készséges akarattal szolgáljatok, mintha az Úrnak tenné-

tek és nem embereknek.« (6. 7.) Az biztos, hogy az élet csak addig elbírhatatlan és elviselhetetlen, míg Jézust meg nem látjuk és fel nem ismerjük emberi kapcsolatainkban. A magunk kuszált belvilágával is csak addig bajoskodunk, míg fel nem fedezzük magunkban is a mi egyéni életünkben kibontakozni akaró Krisztust. Ezt így fejezi ki Szent Pál: Isten «megteremtett minket Krisztus Jézusban jöselekedetekre.« (Ef. 2. 10.)

A modern kor egyre elhatalmasodó Mária-tisztelete többek között ezt a Krisztus-tudó és Krisztus-látó mentalitást van hivatva elmélyíteni. Ezért ebben is az újember-eszmének hajnalhasadását kell látnunk.

d) Az új embernek ez a szentpáli víziója azonban kötelez, mégpedig szigorú önkritikára kötelez. Csodálatos, hogy a nagy apostol egészen misztikai mélységben tárgyalja az efzusiak előtt az isteni dolgokat, mégsem átallja figyelmeztetni őket »a család kívánságokra,« a lopás, a harag, a keserűség, a dühösködés bűneire, amikkel szakítaniok kell.

Örök figyelmeztető ez az újember eszményéért lelkesülőknök.

A multban nem egy szellemi mozzalom, erkölcsi felsőbbrendűség igényével jelentkező irányzat fulladt akár a testiség, akár az anyagiasság, akár az egymás ellen feltámadt gyűlölet fertőjébe csak azért, mert vezetői a mély és fénylő vezérgondolataiktól elfelejtették a maguk egyéni életének rút kinövéseit a kegyetlen önkritika sósavával lemaratni. — Semmiféle szellemi magasztosság nem ment fel az önvizsgálat nagyon keserves és megalázó munkájának elvégzésétől. Ezért kell az elragadtatott hitű embernek is az öneleplezés és önmegszégyenyítés ostromaival magát új emberré küzdeni, »aki Isten képére teremtett igaznak és szentnek.« (Ef. 4. 24.)

Ennek az újember eszménynek kidolgozásához segítse olvasóit tíz éves jól megérdemelt munkájának folytatásaként az Új Ember.  
(Belon Gellért)

*PIERRE ATYA. Nemrégén bejárta a világsajtót a hír, hogy Charlie Chaplin a békedíjat Pierre atya akciójára adta. — Több csikk jelent meg a külföldi lapokban s a rádió is több szennzációs hírt röpitett világgá erről az akcióról, úgy hogy a párisikülvárosi düledező villa, az Emmaus, világérdeklődés középpontjává vált. A cikkek és hírek közül kiemelkedik Boris Simon szép könyve: Les Chiffonniers d'Emmaus (Az emmausi rongyszedők) Pierre abbé bevezetésével.*

*Maga Pierre atya gondolta legkevésbbé, hogy szinte világ-érdeklődés középpontjává válik. Lyonban született, mint egy igen gazdag textilgyáros fia, ma 43 éves, hajlott, vékony, feketeszakálas emberke. Családi nevén Henri-Antoine Grouès, aki ifjúkorában Itália és Szent Ferenc hatása alatt kapucinussá lett, miután előzőleg atyjától kikérte igen tekintélyes örökségét, nem hogy eltékozolja, hanem, hogy két órán belül elosztogassa. »Attól a perctől fogva nem volt semmi« — mondotta. Szerzetében nem maradhatott meg gyenge egészsége miatt, világi pappá lett. A német megszállás alatt első nagyobb kalandos vállalata volt a menekülőket átsegíteni a svájci határon. A háború után tagja*

volt a francia parlamentnek, majd az ifjúsági mozgalmat akarta segíteni egy lelkigyakorlatos ház megszervezésével, 1947-ben vette meg erre a célra az Emmaus nevű terjedelmes, de félig rom vil-  
lát Neuilly-Plaisanceban, Páris határában. — Nem is sejtette, hogy amikor az első menedéket kereső otthonatlan csavargónak megnyitotta kapuit, minő lavinát indított meg. Jött utána volt fegyenc, javítóintézetből megszökött fiú, börtönből kikerült, vagy Indokinából hazakerült, otthonát nem lelő szerencsétlen. Pierre atya egyől sem kérdezi élete történetét. Neki elég az, hogy aki menedéket kér, éhes, és nincs otthona. Egyik napon egy egész kilakoltatott család keresett itt menedéket. Abbé Pierre befogadta őket, Ez a tény valóra váltotta Pierre atya elgondolását, hogy telket vesz s a hajléktalanoknak otthont épít, — és megindította a hasonló sorsúak kitarító szivárgását. Az abbé telket vásárol, megvesz régi barakokat egy fogolytáborból, szerez sátrat, leviléz-  
lett vagont, autóbust, hogy a telken is elhelyezhesse a hajléktalan családokat. »Clos Fleuri«-nek nevezi a területet, hogy ott »há-  
zak, virágok és gyermekek növekedjenek.« Az anyagot az atya szerezte meg, s a családok, s az Emmausban lakó csavargók és egyetemi hallgatók építették meg az első házakat, — igaz, hogy szabálytalanul, mert az engedélyezett 9 méteres homlokzat helyett 22 métereset építettek, addigra annyira nőtt a hajléktalan családok száma. Ezt is kikezdtek a hatóságok, majd azt, hogy az u. n. zónában is építkezett az abbé, pedig Páris eme szegényfoltját, e nyomorgyúrút a város körül már felszámolták. »A zóna nyomorúságát nem szüntették meg, csak elrejtették«, feleli az abbé a hatóságoknak, s ha építkezéseit abbahagyatnák, harcot indít a Clos Fleuri gyermekeiért a sajtó, film és rádió segítségével. A hatóságot lefegyverzi ez a fellépés, s abbé Pierre tovább épít. De miből? 1951-ig egész képviselői fizetése ráment; de most már nem képviselő. Iszonyú problémák előtt áll, mert nem csak arról az ál-  
landóan kínzó fájdalomról van szó, hogy megment huszat, vagy százat és tizezer odavész, hanem arról is, hogyan táplálja ezt a huszat, s honnan szerezzen hajlékot a száznak? Felhívást készít, melyet maga osztogat a boulevardokon s a mulatók előtt, nem sok eredménnyel, bár az egyik adomány azzal a megjegyzéssel érkezett: »Tegnap találkoztam egy pappal, s az visszatérített gyermekkorom Istenéhez.« Közben a párisi lakásnőség fantasztikus arányokat ölt. A lakókat nem védi a törvény, egyszerűen utcára lehet őket tenni. Van aki a metró megállók padjain »lakik« családostul, napokon át, vándorolva egyik helyről a másikra. Rend-  
szerint fiatal párok, akiknek nincsen semmijük: egy ütött-kopott kis koffer, sovány tartalommal, s egy gyermekkocsi a benne síró gyerekekkel. Párisban és környékén mintegy 200.000 férfi és nő, és több, mint 600.000 gyermek él olcsó hotelokban, bitorozott szobákban, ahonnan máról-holnapra kitehetik őket, ha nem fizetnek... és mennyien nem fizetnek, mennyien kerülnek az utcára... s a szegények titkos hirszolgálata folytán hányan és hányan kopognak az Emmaus kapuján! — Abbé Pierre csüggedten a felhívás kudarcától mégis vallotta, hogy az isteni Gondviselés mindig segít, »... de egy negyedórával később. Ez a negyedóra a mi hitünk próbája.«

Negyedórás késéssel ezuttal is megérkezik a segítség. Az em-

mausi »lakók« egyike, Philipp, az öreg rongyszedő betegy hozzá, s elbádjá, hogy ő tudna megoldást, ha az itt menedéket találó embereket az Atya rávenné a rongyszedés mesterségére. Ez szabad terület, ő tudja a lehetőségeket, s azon nyomban elmagyarázza a különböző munkafajtákat: a szemetesvödörök átnézése a szemetes-kocsi érkezése előtt, — s a házaknál való ócskaság-gyűjtés. — Akármilyen fantasztikusnak is látszott: nem volt választás. Vagy megpróbálják, vagy becsukhatják az Emmaust. Megpróbálják. Negyednapon Pierre atya azt mondhatja: «nincs többé probléma.» — Igen, az Emmaus akkori létszámával nem is volt. De ez a létszám egyre emelkedett. Új terület is kellett a családoknak: a »Bükkös.« — A szépen induló szemetgyűjtéssel és ócskasággyűjtéssel is bajok voltak, át kellett térni a többet ígérő módra: a szemetlerakodó helyen való »guberálásra.«

Közben egy csapásra világhírré tett szert Pierre abbé, mikor a »Quitte ou Double« rádió is közvetített s egy nagy cirkusz porondján helyszíni kérdések formájában lezajló szellemi versenyén 256.000 frankot nyert. Nem szívesen vett részt ezen a furcsa versenyen, de Emmaus újra veszélyben volt, s egy hindu barátja azzal oszlatta el a verseny iránti kétségeit, hogy »az ember, hogy megmentse gyermekét, belévetné magát akár egy sártengerbe is.« — Ez esetben nemcsak a pénzösszeg jelentette a nyereséget, hanem az is, hogy pár percre övé lehetett a rádió, s ezzel Emmaus bekeherült Franciaország s egy kicsit a világ tudatába. Újságírók lepik el a házat, csattannak a fényképező gépek, levelek és adományok érkeznek a világ minden tájáról. De kell is, mert a ki-semmizettek, a megaláztatottak, a hajléktalanok kitarotán szívárognak Emmaus felé. S amíg folyik a megfeszített munka s a két telepen épülnek a házak, addig párhuzamosan folyik egy másik, nem kevésbé fontos belső építkezés: a lelkeké. Lelkileg sebzett rokkantak, roncsok érkeznek az Emmausba kezdetről fogva; kitűnő portrékat rajzol róluk az író: Djibouti, Raoul, Bastien és a többiek. Nem kevésbé izgalmas az sem, hogy ezekből a roncsokból hogyan épül fel az ember, a másokon segítő ember. — De érkeznek mások is. F fiatal mérnök, aki otthagyja a jólétet, beáll rongyszedőnek, szemétbányásznak, hogy megtapintsa a legmélyebb fájdalmat, az emberi realitások legmélyét, vagy Denis, a kispap, aki felettes hatósága engedélyével tölt itt nyolc hónapot, mint tanulmányt...

A könyv 1954-ben bevégeződik, a többi már újsághírekből tudjuk. 1954 hideg tele olyan helyzeteket produkált Párisban, hogy kormány és hatóságok tehetetlenek voltak. Mintegy kétezer ember bolyongott hajlék nélkül, kapualjakban, metro-állomásokon, Szajna-hidak alatt próbált menedéket keresni. — Abbé Pierre is megpróbált mindent: meleg levest osztogatott, nagy sátrakban elhelyezett hatvan-hetven embert... de mindez egy csepp a tengerben. Ekkor a rádióhoz fordult. Nagy nehezen engedtek neki hét percet. Egész szívét belevitte rögtönzött szövegébe. Segítséget kért: takarókat, sátrakat, kályhákat... itt hírtelen megtorpant, mert nem tudta hova kérje a holmikát, az Emmaus túlságosan távol van a várostól. Bemondott találatomra egy ismerős hotel-címet. Tíz perccel később a hotel-portás nem tudott hova lenni az adakozók tömegétől... nemsokára huszonöt rendőr irányította a forgalmat,

*mert autó, autó hátán szorongott a közeli utcákban s fantasztikus arányban gyűltek az adományok. Vállalatok és egyesek versenyezve adakoztak, egy nő a bundáját velette le és hagyta ott, — a kért 5000 takaró helyett 20.000-et hoztak, ezer pár cipő helyett öt-ezret, — és százával jelentkeztek az önkéntes munkások. Katonaság és rendőrség segítségével összegyűjtötték a hajléktalanokat s elhelyezték a felajánlott üres helyiségekbe. — Egy csapásra, s minden előzetes szervezés nélkül, (mint Pierre atya minden kezdeményezése,) — megoldódtak, legalább is ideiglenesen, — megoldhatatlannak látszó problémák.*

*De mást is mutatott ez az eset, ami talán, még fontosabbnak látszik: Pierre atya leolvastja a szívek körüli jégfalakat, megnyithi a könyörtelen arcvonásokat, kinyitja a szemeket és felrázza a lelkiismereteket. Egyszóval: felébreszti az emberekben az embert és a keresztényt. (S. M.)*

ÉLTEK, AHOGY TUDTAK. (Kodolányi János válogatott elbeszélései.) »Íróinkat szeretem két részre osztani. Az egyik csoportot táltosoknak, a másikat íródeákoknak szoktam nevezni, Táltosok, másszóval próféták azok az írók, akikben van még valami a *homo magus*ból, tetszetősebb de silányabb szóval élve: intuíciónból.« Az íródeák már csak *homo sapiens*, belőle kipusztult »a esodákba vetett hit«, számára a kultúra »nem egyéb, mint a megtagadott transzcendens világ jelképrendszerének üres formái, tartalmatlan, de remekművű edényei, esztétikai formái... Csodálatos kőkorszók, finomművű vázák, az illatos olaj, az isteni kenet, a szent krizma kiszállott belőlük.«

Ha Kodolányi distinkcióját elfogadjuk, őt magát minden bizonnyal a táltosok közé kell számítanunk. Már legelső műveinek írásában is a táltos ambíciója vezette. Az Ormánság népi alakjait nem az érdekességet szimatoló riporter, mégcsak nem is a gondos szociográfus tollával rajzolta elénk; az élet és halál transzcendens összefüggéseivel kapcsolatban élő embert látta s ábrázolta bennük. Embert, akiben az emberlét alapképleteit nem torzítja el a mesterséges gátlások mechanizmusa, aki a valóság ősi, meztelen tényeire nem borítja a ráció kockahálóját. Embert, aki *szembenéz*; s megáll vagy elbukik, de hős.

A táltosság e hivatástudata nemcsak az »íródeákoktól« különíti el, a népiesek és naturalisták csoportjából is kiemeli. Az egy Tamási Áronon kívül talán senki más nem figyelte ilyen lélekbe ható pillantással a parasztot, senki nem idézte föl ilyen egyetemes összefüggéseiben a falu világát. A naturalizmus művészi eszközeit, ha élt is velük, új jelentéssel telítette. Számára a tájnyelv nem néprajzi kuriózum, hanem a szívből fakadó, illem-nem-regulázta *igaz* beszéd. Az öltözék s a test is azért érdekli annyira, mert a lélek köntösét szemléli bennük is.

De nemcsak a szó, a test meg a ruha áll a lélekkel kapcsolatban. A táltos meg a kultúra embere (s a kultúra Kodolányinál a civilizáció ellentéte, lévén a parasztnép életformája) együtt él, lélegzik a természettel is. Jungtól tudjuk, hogy a táj milyen mélyen beleivódik a hegyek és völgyek emberének lelkébe, életébe. Kodolányi novelláiban lépten-nyomon látjuk ezt a kapcsolatot táj és ember között, mely nem csak hangulat, nem a túlérzékeny ide-

gek mámorának szülöttje, hanem valami egyszerű és mély megfelelés, amit épp az erős, a faragatlan, a primitív ember él meg igazán. Egynek, a Vallomásnak témája is ez: a régi táj, gyermekkoránál is ősbibb emlékek földidézője, visszahúz. Az író vonaton utazik a »zalai csúcsos hegyek« mögött, fölugrik, s kinéz az ablakon: »Furcsa izgalom szállt meg. Végigbizergett a hátgerincemen, mint amikor legénykoro nban találkára indultam, összeszorult a torkom. Az alkonyati fényben, lassan pergett előttem a táj, Szigliget a vörös égbolton csipkés romjaival és Szentgyörgy, a sötétkék koporsó, e misztikus táj vulkán-szellemének sírhelye és a kis hangyaboly: Haláp és Gulács megeseonkított süvege. Illat csapott az arcomba, dús, aromás illat, amit már éreztem valamikor, éppen így és éppen ilyen dusan... Nem, nem tavaly és nem is két éve, és nem is tíz éve, nem, *sokkal régebben.*«

A tájleírásai is csak ember és külvilág ősi kapcsolatának élményéből születtek. Sokszor egy mondatban idézi csak meg a záporosót vagy a fák suhogását, de néha hatalmas tablót fest elénk a pozsonyi Dunáról vagy — a Vallomásban — a zalai tájról. Mintha Molnár C. Pál látomásos képeit látnánk magunk előtt. »... felzaklatva néztem az alkonyati színek vad játékát, a vérvöröst az ég alján, a lilát és a tengerzöldet, a csúcsos felszökkenő hegyek tarajait. Mintha hullámokat vetett volna a föld s a hullámok varázsütésre megdermedtek volna. A hegytarajok és a síkságok sötétjét vörösen keretezte a mesebeli égbolt, a világégés...«

Az ifjú Kodolányi azonban nemcsak a lélek mélységeit s anyagba kapcsolódó relációit látta s ábrázolta. Hisz maga vallja magáról: »Igazi megihletőm az Ormánság parasztságának rettenetes állapota volt, az ezerhaldak közé bezárt pusztuló népé, amelynek sorsát borzadva, fölháborodva, lázadva s tehetetlenül szemléltem.« Valóban »borzadva, fölháborodva, lázadva« szemléli s jeleníti meg a parasztnép sorsát, hisz a pusztuló népben a pusztuló emberséget látja, félti, siratja. Nem csak a fajtáját szereti az ormánsági magyarban, a gazdag, értékes emberi élet megeseonkulását látja a magzatölésben, az ember-nyomorításban. A »Sötétség« felejthetetlen paraszttasszonya, a »Gyermek születik« fiatal férfihőse szemében s szemünkben is az életért és az emberiségért vívott viadalnak hőségé magasztosul.

Komlós Aladár annak idején a Börtön-nel kapcsolatban figyelte meg, hogy Kodolányi kívülről szemléli hőseit, s nem tud azonosulni velük, ahogy általában az írók azonosulni szoktak alakjaikkal a szeretetnek s a megértésnek odaadásában. Igen, a Kodolányi alkotta emberek magányosak, ahogy magányos ember alkotójuk is, egymáshoz nem fűzi gyöngéd kapcsolat őket, magányra termett lelkükből, életükből hiányzik a szeretet édessége. Hiszen a táltos sorsa a magány: övé a szó, a test, a táj, de anyátlanul nőtt, mint Ojbarsz, a Holdvilág völgyének táltosfia, »szakadékok« választják el a többi embertől, s ha közöttük él is, magában él csak.

De az élet és halál örök távlataiban élő magányos néha megnyilatkozhatik, s az ember valakinek, akit melléje állított az élet, néha elmondhatja legalább önmagát. Csak egy pillanatra épül a híd a szakadékon, csak addig, míg vége nincs egy kirándulásnak (»Apa és fiú«: a »József, az ács« című novelláskötetben), csak míg

el lehet játszani egy Chopin-fantáziát (Szakadékok), de ez a pillanat ünnep. Ilyen ünnepi pillanabban születtek Kodolányi legjobb írásai.

Minket, e rég-írt novellák fiatal olvasóit, valóban szakadékok választanak el a világtól, amelyben megszülettek, az emberektől, akiket ábrázolnak, s az írótól is, akinek lelkéből fakadtak. Mikor kezünkbe vettük s elolvastuk őket (néhányukat bizony először, hisz meg se születünk még, mikor ők megszülettek), úgy éreztük mi is magunkat, mint gyerekkorunkban, mikor mellénk ült apánk, s míg falatoztunk, beszélt magáról, úgy, ahogy férfi férfivel beszélhet. Élete nem a miénk, világa nem a miénk, mégis rokonunk: nemesak művészetében, emberségében is. *(Tótfalusy István)*

*EGY GYAKORLATI HITTANKÖNYV. Igen régi, de helytálló megállapítás tartja, hogy a »keresztény tanítás«, vagyis a vallási igazságok könnyen érthető, világos közlése nem könnyű dolog. Hányszor felszínre bukkann a régi kérdés: mik és milyenek azok az utak, módok, amelyekkel közelebb vihetjük szent hitünk igazságait híveink lelkéhez. Kispap korunkban sokszor lelkünkre kötötte szónoklatlan-tanárunk: ... az örök igazságokat, amelyek minden korra, népre, társadalmi osztályra, emberre egyformán kötelezők, takarjuk be a mai ember szellemi, lelki igényeinek palástjába. Ezzel az igazság nem változik, mert nem is változhat, ellenben a modern ember előtt tetszetősebbé válik, könnyebben megmarkolja benne azt, ami neki szól.*

*Ez a megállapítás első pillanatra természetesnek is látszik. Milyen furcsa lenne, ha a mai lelkipásztor a XVI—XVII. sz. heves hitvilázóinak kemény, sokszor bizony bántó stílusával közvetítene Isten tanítását, vagy a XVIII. sz. erősen cikornyás, barokk szónokainak tógáját öltene magára. Bizonyára neveltségessé válnék. Az »igények« századonként legalább kétszer változnak.*

*Ez a probléma hatványozottabb fokban jelentkezik, amikor hitünk tanítását a kicsinyekkel, a gyerekekkel kell közölnünk. Milyen nehéz lélekbetalálóan jó gyermekszentbeszédet összeállítani; pedig de fontos eszköze lelkipásztorokodásunknak! De ennél is nehezebb kifogástalan hittankönyvet szerkeszteni, amelyben a gyermeklélek megtalálhatja otthonát és önmagát.*

*Akik e kérdést érdeklődéssel kísérik, tanulí lehettek annak a sok és szélesskálájú kísérletezésnek, amely az utóbbi 10—15 év alatt a hittankönyvszerkesztés laboratóriumában lefolyt. A tömeges bírálat, amely az egyes kiadványokkal kapcsolatban, hitoktatók részéről elhangzott, bizonyosság arra, hogy kemény fába vágja fejszéjét, aki a kor követelményeinek megfelelő hittankönyvet akar szerkeszteni. Léleken újból gyermekké kell lennie, hogy megértse a gyermekléket, és megtalálja azt a hatékony módot, amellyel »csiraképessé« teheti a gyermek finom és érzékeny lelkének tala-jába elvetendő evangéliumi magot. Aki viszont sokoldalú és fáradtságos kísérletezései folytán ezt eléri, megérdemli őszinte tisztelgetünket. Hála Istennek ilyesmiknek is tanúi lehet nemzedékünk.*

*Egy sereg hittankönyv fekszik asztalomon. Legtöbbje olasz kiadvány, a szaléziánusok nyomdájában készült. Érdekes, hogy az olaszok a hittankönyveknek miesoda gazdag és sokféle változatát telmelték ki. Meglátszik, hogy náluk hosszú idő óta nem volt is-*

kolai vallásoktatás, és az "u. n. »vasárnapi katechezis« valósággal kikényszerítette, hogy olyan könyveket adjanak a gyerekek kezébe, amit szívesen és kedvvel forgat a felnőtt, a szülő is. Annakidején Bosco Szent János többjait is szerkesztett, sőt szent X. Pius mantovai püspök korában maga is állított össze hittankönyveket.

Az előttem fekvők közül egy különösen is kitűnik. Szerzője 1950-ben írta, de 1951-ben másodszer is ki kellett adnia. Egészen kicsinyeknek szánta. Esztetikailag is remekmű. Sokszínű, igen szemléltető képei is csábítják az embert. Ha gyermek veszi a kezébe, a képekben saját életét szemlélheti elejétől végéig. Csupa gyermekábrára díszíti. A keresztlét hordozó Ur Jézus mellett ott bandukol egy számközlő kisgyermek is, az »Il bambino per la strada« fejezet mellett pedig jó és rossz gyermekek szemléltetik, hogy Isten mindenütt jelen van, és mindent lát. Kisgyerek térdel a bellehemi jászol mellett, a kicsi pástyor a Jó Pástyor mellett s a kereszten függő Megváltó bánatos tekintete egy pillanatra szintén együttérző kisgyermekek csoportján nyugszik meg. A szemlélő gyermek első pillanatra megsejti, hol is van az ő helye.

Tartalmi összeállításában is van valami nem hétköznapi, megszokott. Szerzője: Luigi La Ravoire Morrov püspök a könyv előszavában azt írja, hogy az összeállításban tulajdonképpen szent X. Pius pápa katekizmusát tartotta szem előtt. Vezérgondolata annak az igazságnak kidomborítása, hogy Isten a gyermekek jószágos Atyja, ők Isten legkedvesebbjei, és ez a szeretet Jézuson keresztül vált és válik ma is kézzelfoghatóvá. A hittankönyvnek tehát az a magasztos hivatása, hogy viszontszeretetet ébresszen a gyermek lelkében Isten-atyánk iránt. A viszontszeretet gyakorlati esatánója a szentáldozás. Nemcsak az első, hanem valamennyi. Ez az a csúcs, ahová a kisgyerekeket fel kell vezetni. Ime a hittankönyv gyakorlati szerepének roppant fontossága. »A gyermeklélek — írja az illusztris szerző — telítve van szeretettel. A valóság nevelés tehát nem elégedhetik meg a kinyilatkoztatott igazságok pusztá közlésével, hanem oda kell hatnia, hogy a kicsinyek lelkében felraktározott szeretet magáévá tegye, mintegy átölelje ezeket az igazságokat. Ez a gyakorlati vallásos nevelés. Ha a hittankönyv segítségével szülő és hitoktató együttműködésével gyermekeink lelkében e kívánság valósággá lesz, a vallásnevelés nehezen túl jutottunk.«

Hogy mennyiben újszerű eszköz az említett könyv? Előszőr is a bibliai történeteket igen rövid, világos, könnyen érthető mondatokban tömöríti. A kisgyermek egyszerűen megértheti, játszva megtanulhatja, ámbar nem előírt emlézési anyag. Nem szabad azonban szem elől tévesztenünk, hogy katekizmusi tételeink nagyrésze a bibliából eredezik, tehát a vonatkozó bibliai történet megtanítása mindenképpen előnyös.

Az egyes fejezetekben — leckékben — a biblia után 5—6—7 kérdésben visszakérdezi a történetet. Ez is nagy előnye a könyvnek. Hasznos a szülőknek, de a hitoktatónak is nagy segítség. Hányszor esik meg, hogy fejtörést okoz, milyen kérdésekkel kérdezzük vissza az elmondott bibliai történetet, hogy a gyerek jól megértse és okosan tudjon rá felelni. Sokszor bizony a helytelenül megfogalmazott kérdés oka a rossz feleletnek.

A harmadik rész a tulajdonképeni »megtanulandó«, a mi könyv-

veinkben is ismeretes kérdés-felelet. E kérdések megszerkesztésének helyességét illetően lehet vitatkozni. En azonban úgy látom, hogy a szerző itt is a kisgyermek egyszerűbb szellemi képességét vette figyelembe. A rávezető módszert alkalmazza. Csupán egyetlen kérdést hozok példának. A mi Kis Katekizmusunk 37. kérdése így szól: Kicsoda Jézus Krisztus? A feleletet ismerjük. Morrow püspök e kérdést három részre tagolja. 1. A Szentháromság hányadik személye lett emberré? 2. Az emberré lett Istenfia milyen nevet vett fel? 3. Jézus Krisztus valóságos Isten és valóságos ember? Mindenesetre így könnyebb a kisgyereket rávezetni a teljes igazság megértésére.

Páratlan értékűvé és szinte szokatlan mértékben kedvelté az teszi a könyvet, hogy mint valami aranyföld hűződik rajta végig az az igazság: Isten a mi Atyánk, mi az Ő gyermekei vagyunk, Ő szeret bennünket, nekünk is szeretnünk kell őt.

Úgy hiszem, ezen az úton kell kísérleteznünk nekünk is, hogy megtaláljuk az isteni igazságok közlésének azt az egyszerű módját, amelyen hathatósabban jut a »divinum« a gyermeklélekbe, és amelyen könnyebben emelkedik a »humanum«, a gyermek az istenfűség magaslatába.\* (Bölcsvölgyi Zoltán)

»OLTARTÓL A SÍRIG.« *»Ha szüleimtől meg kell válnom, — s valóra válik gyermekálmom, — s új, szebb örömré nyujt kezet: — a jó atyámra hasonlítson — a férfi, ki az élet-úton — oltártól sírig élvezet.«* Így zeng még 1788-ban a »Wiener Musenalmanach« aranymetszésű lapjain Bécs körülrajongott, ünnepeit ifjú költő-nője, az előkelő császári hivatalnok leánya, a »bécsi Sappho«: *Baumberg Gabriella*. Most még csak 22 esztendő, de még egy jó évtizednek kellett elteltie, míg megérkezett a megénekelte álomlovag: a forradalmi magatartása miatt börtönviselt, a bécsi bankóhivatalnál szűkösapidíjából tengődő magyar literátor: *Bacsányi János*. Kininger festő estélyén ismerkedtek meg 1799 őszén, s az egymásnak teremtett rokonlekekben csakhamar kibimbózott minden irodalmak egyik legmagasztosabb, legbensőségesebb szerelmi kapcsolata. Még ugyanebben az évben ilyen rajongó sorokat ír Gabriella barátja képéről, melyet éppen vendéglátó házigazdájuk rajza után metszett rézbe bizonyos Pfeiffer:

## ARCKÉP

*Úgy van, ez ő! Igazán!! — Ki csak egyszer látta s a hangját,  
Már hallotta, — kiált lelkendezve: »Ez ő!«  
Hála a művésznek! Ugyesen meglopta vonását,  
S ábrázolja híven szellemi arculatát;  
Szó s érzés erejét, a lélek szárnyacsapását  
Olvashatni szemén, homloka boltozatán. —  
Mint simul a hajfürt! — és nézd, az enyhe szemöldök  
Ivelí pálma gyanánt a kutató szemeket!  
Homloka ránca a jel, hogy gondolatokba bemélyed,*

\* Előttünk ismeretes kitűnő francia és német hittankönyvekkel kapcsolatban még visszatérünk a kérdésre.

*Am az a méla vonás képzeletére utal.  
S nem rendíti meg őt a szerencse röpke szeszélye,  
Méltósága szilárd! — öntudalán alapul; —  
Büszke tekintete a hegyek ormán messze kalandoz, —  
Es nem bánja, mi jön, — védi az önbecsülés;  
A zuhatagnál áll, és mintha a völgybe fülelne,  
Léptednek, vándor! halk zaja hangzik-e már?*

Bacsányi pedig ugyanez év végén árnyképét rajzoltatja be Gabriella emlékkönyvébe, s egy verset mellékel hozzá németül:

## GABRIELLAM EMLÉKKÖNYVÉBE

*Emlékül küldöm im ez árnyékképeimet,  
Kegyes Barátnőm, szivem jobb fele!  
Ki és mi is vagyok, jól látja hű szemed;  
Habár nevem nem írom ide le.*

*»Legkedvesebb vagy nékem Isten szép világán!«  
Ezt is tudod Te jól, rajongó kedvesem!  
S még akkor is Tiéd, gondolj csak erre Drágám,  
Ha lényem más számára már csak árny leszen!*

*Megtudják akkor késő nemzedékek,  
Ki volt barátod, és mi volt Tenéked.*

1800 elején eljegyzik egymást, de még hosszú út vezet az eljegyzéstől az oltárig. A lány nagyravágyó anyja ellenzi a házasságot, a vőlegénynek nincs biztos állása. De hűségesen kitartanak egymás mellett. Közben aztán a szülők elhalnak, Bacsányit kinevezik fogalmazóvá, s így elhárulván minden akadály, 1805. június 10-én — éppen 150 évvel ezelőtt — megtartják az egyházi esküvőt az ősi Schotten-Kirchében. Bacsányi már 42 éves, menyasszonya csak három évvel fiatalabb. Házasságuk mégis a legboldogabb házasságok egyike, mely kiállja a lecsúlyosabb megpróbáltatások és kölcsönös áldozatvállalások próbáját.

1809-ben Bacsányi menekülni kénytelen Bécsből, mert némi szerepe volt annak a kiáltványnak megszerkesztésében, melyet Napoleon intézett a magyar nemzethez. Párisba emigrál, s felesébe nem sokára követi őt. Majd három évi együttlét után, mikor már hanyatlóban volt Napoleon szerencsesíllaga, Gabriella visszautazik Bécsbe, hogy a bécsi udvarnál kegyelmet eszközöljön ki férje számára. Bacsányi most stilszerűen egy francia nyelven írott verssel búcsúzik hűséges élettársától:

## GABRIELLAMHOZ

*Aggódnod nem kell sorsomon;  
Eljut hozzám neved, te meg.  
Bármerre lesz új otthonom,  
Meghallod még a híremet.  
A boldogságod boldog!;  
A távolság miatt e szív  
Akárhogy is fog fájni bár:*

*És képed bennem él, hiszem;  
S ha nem foglak szeretni már,  
Nem is fogok már élni sem.*

Párizst 1815-ben megszállják az osztrák csapatok. Baesányit, mint politikai szökevényt, elfogják, s vasra verve szállítják Ausztriába. Ismét egy évig Brünnben, Spielbergben raboskodik. Felesége heroikus küzdelmet folytat kiszabadítása érdekében, végre sikerül is férjét szabadlábra helyeztetnie; Linzét jelölik ki a házaspár kényszer-tartózkodási helyéül. A viszontlátás öröme Baesányi ismét német versben köszönti feleségét — a *Példabeszédek Könyve XXXI. fejezete* nyomán:

#### GABRIELLÁMHOZ

*Hogyha sorstól kap szived  
Feteséget, jót, hívet;  
Gyöngynél több értéke van,  
S bizhatsz benne boldogan.*

*Háziasság főerény,  
Mindig dolgos és serény.  
Nem tagadja meg nemét,  
S férje zengi érdemét:*

*Egy ilyen nő drága kincs;  
Szerelmének árnya nincs,  
Hűségében ámitás  
Nincsen, semmi számítás.*

*»Van sok asszony, dús, üde;  
Mint Te, oly jó senki se.  
A szépség nem végtelen,  
Csak az istenfélelem.*

*Ékessége: tisztaság,  
Vidám szemmel messze lát...  
És ha szól, csak bölcséket,  
S tisztel szép erkölcséket.*

*Egy ilyen nőt megbecsülj,  
Érte méltán lelkesülj,  
Érdemel dicséretet,  
Hálát és dicséneket.«*

Következtek a linzi száműzetés egyhangú, szürke évei. Távolságoktól, barátoktól, s távol az irodalmi érvényesülés porondjától, a hűséges emberpár egymás változatlan szerelmében talál vigasztalást és — boldogságot. Hadd idézzük ennek igazolásául — magyar fordításban — azt a megható verset, amelyet a 62 éves öregasszony ír aggastyán férjének 65. születésnapjára:

#### 1828. MAJUS 9-ÉN

*Egészen Néked szánt a sors, a végzet engem;  
Nem egyszer voltál már Te életemben  
Az árnyak útján megmentőm nekem!  
S most könnyes szemmel még köszönhetem  
E szép napot, s szabad még melán elmerengnem  
Az égi, földi üdvön, szép emlékeken...  
De száll időnk, és minden pillanatját  
Kegyves ajándékként tekinthetem;  
A párkák Néked csak kölcsönbe adták,  
És visszakerik egyszer életem.  
Ha értem jőne hát a moirák gyors követje,  
Ki szörnyű szárnyát rám oly rég borítja már,  
Oh bárcsak, — s ennél szebb mulásom nem lehetne, —  
Végperceimben kebledhez szorítanál!*

A »párkák szörnyű szárnyú gyors követje« mégsem olyan gyors. Csak 11 év múlva jön Gabrielláért. Az egykor daliás Bacsányi, mint megtört aggastyán, most teljesen magára marad, a még hat évvel éli túl hűséges élettársát. Síríg, sőt síron túl is tartó szerelmüknek gyönyörű végakkordja az a szívbemarkoló német búcsúvers, melyet elhunyt felesége sírkövére vését:

*Mind távol ők, akik szeretnek,  
Barátom, társam, rokonom,  
Csak Te maradtál itt nekem meg,  
Itt Nálad van végső honom!*

(Irta és a verseket fordította:  
*Kunszery Gyula*)

A MAGYAR MULT SZOBRÁSZATI EMLÉKEIT kevésbé ismeri a nagyközönség, mint a régi magyar festészet alkotásait. Pedig ezek is megérdemlik az érdeklődést, hiszen nem egy olyan alkotás van közöttük, amely mint például a garamszentbenedeki Urkoporsó — európai viszonylatban is párját ritkítja. Különösen illő, hogy a katolikus közönség érdeklődjek irántuk, hiszen zömük éppen úgy egyházi jellegű, mint a régi magyar képeké. Azokért, amelyeket templomaink őriznek, nemcsak az a pap és egyházközség felelős, akik a templom gondját viselik, hanem az egész katolikus magyar társadalom.

Szobrászati műemlékeinket az Építészeti Tanács Műemléki csoportja tartja nyilván és az ügyel karbantartásukra. A hivatal, mely valóban dícséretre méltó munkát végez, szorosan együttműködik a Szépművészeti Múzeummal. Ennek szobrászrestaurátora, Németh Kálmán végzi a karbantartás és helyreállítás közvetlen tennivalóit.

A legelső, amit a régi magyar szobrokkal és szobrászati emlékekkel kapcsolatban meg kell állapítani az, hogy rengeteg a tennivaló. Egyik-másik szobrászati műemlékünk egészen súlyos állapotban van. De a többit is végig kell vizsgálni, mert az eddigieken végzett vizsgálatok eredménye a legtöbb helyen súlyosabb romlásokat állapított meg, mint ahogy külsőleg látszik.

Az elmúlt évben több igen nagyjelentőségű szobrászati emlékünk helyreállítását végezték el, vagy legalább is kezdték meg. Teljesen sikerült helyreállítani az *andocsi Mária* szobrát. A helyreállítást helyszínen kellett elvégezni, mert a hívek semmiképp se tudták belenyugodni, hogy a szobrot felhozzák Budapestre a Szépművészeti Múzeum szobrászrestaurátóri műhelyébe. A szobor valóságosan megfeketedett a gyertyakoromtól. Vándorcigányaink ezért is tartották magukénak. »Cigány Máriának«. A restaurálást azt tette szükségessé, hogy a szobrot erősen szuvas fertőzés támadta meg s felő volt, hogy egy-két éven belül szétmálk. A fertőzést sikerült megállapítani s az alkalmat felhasználták, hogy a kormot, szennyeződést, a későbbi ráfestéseket eltávolítsák s a szobrot eredeti színeiben állítsák vissza. A rámásolások eltávolítása során kiderült, hogy a szobrot kardvágások érték. Mária és a kisdéd kezeit valaha megcsónkították. Nyilván a török idők valamelyik portyázó csapata volt a vandál cselekedet szerzője. Az andocsi Mária ma tisztán, eredeti szépségében tündöklék a kegy-

oltáron, a vándorcigány zarándokok nagy szívfájdalmára, akik váltig panaszoznak, hogy elmosdatták az ő Madonnájukat és »magyar Mária« lett belőle.

Másik jelentős munka volt az elmúlt év során a *székesfehérvári* volt cisztercita *sekrestye* finom rokokó faragványainak helyreállítása. A faragványok lehetőfinom részei porolások, takarítások alkalmával letördeltek. Egy fiókra való gyűlt össze a letört részekből. Itt, a volt cisztercita templomban még több barokk oltár vár restaurálásra. Székesfehérvárott különben is sok a tennivaló; sok a megrongált oltár és szobor.

Az ország egyik legszebb és legérdekesebb szobrászati műemléke a *nyirbátori* templom úgynevezett *Krucsay-oltára*. Nevét a hagyomány szerint egyik Báthory feleségétől kapta. Az asszonyt — született Krucsay lányt — férje kivégeztette, mert azt hazudták róla, hogy megcsalta. Mikor kiderült a megölt asszony ártatlansága, a férj engesztelésül állította a hatalmas reneszánsz oltárt, mely harminc figurájával Jézus kinszenvedésének egyes állomásait ábrázolja.

Az oltár, mely nemcsak alapötletével ritkítja párját, egyetlen szerkezetbe foglalja az egész passiót, a magyar reneszánsz egy ismeretlen felvidéki mesterének ez az emléke egyike volt a legsúlyosabb állapotban lévő szobrászati műemlékeinknek. Eredetileg is gyöngye volt a szerkezete, mindössze két vaskapocs tartotta a hatalmas, harminc szoborral telerakott alkotmányt, s az évszázadok folyamán ez a gyöngye szerkezet még jobban meglazult. A Krucsay-oltár példája mutatja, mennyire fontos, hogy templomainkban tisztán tartsuk ne csak azt, ami látható, hanem azt is, ahová nem ér el a vasárnapi miselátogatók szeme. A Krucsay-oltár hátamögött évszázadokon át lomtár volt. Mikor valamelyik régi mecénás bemázoltatta a templom eredeti faldíszzeit, az oltárt nem takarták le, úgy hogy a ráhullott mész ott állt évszázadokon át.

A tavalyi év jelentős eredménye a *garamszentbenedeki Urkoporsó* helyreállítása is. Az Urkoporsó afféle kerekeken gördülő, oltárnagyságúra kicsinyített gót székesegyház oszlopokkal, közöttük csúcsíves faragványokkal, tornyocskákkal, aranyos tetőzettel. Az oszlopok között tizenkét apostol őrzi a halott Megváltó figuráját. A kis építmény ládaszerű talapzatán a szent sirt őrző katonák figurái sorakoznak körben és mozgalmas és változatos helyzetekben. Valaha husvéti misztériumjátékok eszköze volt, melynek egyik lényeges mozzanata lehetett a korpusz levétele a keresztről és behelyezése az apostolok és oszlopok közé. A korpusz karjai csuklóra jártak, hogy a behelyezést ne akadályozzák.

A ritka és érdekes műemléket egy régebbi restaurálás — bár sokban kitűnő munkát végzett a szobrok pótlásában — kiforgatta eredeti rendeltetéséből, csillagokkal telepíngált kék deszkákkal fődte be az oszlopok közt, úgyhogy a behelyezett korpuszt ezek nem engedték látni. Az Urkoporsót az esztergomi bazilika egyik oldalkápolnájában őrizték. Amikor a háború alatt a bazilika ablakai betörték, a finom faalkotmányt a törött ablakon behulló hó és eső veszedelmesen megrongálta. Hosszú hónapok megfeszített munkájával itt is sikerült elvégezni a legsürgősebb tennivalókat.

Igen jellemző volt az elmúlt évi restaurálások során a nógrád-megyei *Cered* község szép barokk templomának esete. Itt a templom padlásán beporosodva és maszatosan tizennégy »öreg« szobrot találtak. Főlöszlegesen találván a »lim-lomot«, értékesíteni akarták. A kiküldött múzeumi szakemberek vizsgálatai nyomán kiderült, hogy a tizennégy szobor a műemléknek nyilvánított templom szerves része, az oltárokról kerültek a padlásra. Mindegyiknek megvolt a maga helye, persze az egyházművészeti konfekció közismert gipsz silányságaival betöltve.

A tizennégy szoborról kiderült, hogy a maguk tömzsi figuráival a magyar provinciális barokk jóízű alkotásai. Mikor a község egyik nyolcvanesztendőse meglátta helyükön a kövérkés angyalokat, így kiáltott fel:

— Ó, ezek a süldöcskék! Hol voltatok ennyi ideig?

Kiderült, hogy valaha, vagy hatvan esztendővel ezelőtt, mert egyszer leesett az egyik kis angyal szárnya, az akkori plébános úgy megjijedt, hogy az összes szobrokat az összes oltárokról mind felvitette a templompadlásra.

Az idei nyár egyik legfontosabb kezdeményezése: biztosítani a *városlódi barokk templom* hatalmas főoltárát. A templom egyik szép barokk műemlékünk, de olyan vizes, hogy tönkremegy bele pap, sekrestyés egyaránt. A víztől a főoltár alja egészen elkorhadt és azzal fenyeget, hogy egyszer ráomlik a misézó papra, vagy az oltár körül foglalatoskodó sekrestyésre. A háború is súlyosan megrongálta az oltárt. A légnyomás lehányta róla a szobrokat. A hívek visszarakták az apostolokat, de a templom egyik sarkában egy halomra való kéz, láb és egyéb letörött szoborrész várja, hogy helyére illesszék.

Az itt elmondott példák legfontosabb tanulsága, amivel a beszámolót kezdtük: *a katolikus magyar társadalom felelős a katolikus magyar mult emlékeiért.* A hanyagság, a hozzá nem értés súlyos károkat okozhat — mint okozott is az elmúlt századokban, legalább annyit, mint a háborús pusztítások. — A hanyagságot, egyesek hozzá nem értését az ellensúlyozhatja csupán, ha a művelt katolikus közönség fokozottan érdeklődik és figyeli az egyes műemlékek állapotát. (S. F.)

**EGY PÉCSI RENAISSANCE FŐPAP EMLÉKEZETE.** *Az idén van 450 esztendeje annak, hogy 1505-ben a kassai polgárfiú, Szatmári György elfoglalta a pécsi püspöki széket. Szatmári püspök a renaissance főur tipikus megtestesítője volt, aki éppúgy részt vett politikai harcokban és ármánykodásokban, mint amennyire élvezője volt a pompának, és bőkezű mecénása a művészeteknek. Ebben a korban találjuk pécsi püspök-elődei között Janus Pannoniust, a humanista költőt, és Ernest Zsigmondot, aki a pécsi vár megerősítését végezte el, de egyedül Szatmári Györgytől maradtak ránk olyan kőfaragott emlékek, igaz, hogy nagyrészt csak töredékben, amelyek elképzelhetővé teszik számunkra azt a kifinomult, magasabbrendű ízlést és pompát, amely abban az időben a magyar életre általában, ezen belül a déli végek ez ősi városára is jellemző volt.*

*Szatmári gyakori vendég a királyi udvarban, befolyással bír*

az ország ügyeire, kancellár, hangadó tagja a fiatalkorú II. Lajos király mellé rendelt tanácsnak, közben erőteljesen harcol a Zápolyaiak ellen. Pompászeretelére, de egyben közismertségére is jellemző, hogy Budán, II. Lajos udvarában — amint erről a velencei követ egyik jelentése beszél — Szatmári mindig fényes bandériummal, kétszáz lovastól kísérve szokott megjelenni. Humanista műveltségű, irodalompartoló főpap, Janus Pannonius költeményeinek 1513 évi, bonni kiadása az ő költségén jelenik meg.

A pécsi püspöki székhely elfoglalása után, rezidenciális városában azonnal nagyarányú építkezésekbe kezd. Bővíti a püspöki palotát, és felépíti a Mecsek oldalában — a török megszállás óta Tettyének nevezett fennsík — nyaralóját. Mindezekből nem sok maradt fenn: néhány konzol-töredék, ablakkeret-részlet, amelyek a pécsi Dóm Múzeum kőtárában láthatók. A Szatmári-féle nyári palota romjai napjainkban festői keretként a mult varázsát adják a város feletti Tettyé-fennsíknek. Csaknem teljes eredetiségében ma is a miénk azonban egyik legbecsebb renaissance-kori emlékünk, a pécsi székesegyház Corpus Christi kápolnájának oltára, az u. n. Szatmári-pastorium. Eredetileg pusztán falba épített szentségház (pastorium) volt, díszes nagyméretű márványkerettel, amelyet jóval a török uralom elvonulása után, 1782-ben fedeztek fel, és egysíkúsgát meglörve mensóval (oltárlappal) láttak el, oltárrá alakították. Hasonló pastoriumok vannak ebből a korból a Budapest-belvárosi főplébániemplomban is, az itt látható két darab azonban provinciálisabb jellegű, művészeti értékük a pécsié alatt marad.

A pécsi oltár alsó részének előlapján Szatmárinak a Sárkányrend jelvényével ékesített címerét találjuk. Az oltár felső része két félpillér között a vonalak erős »rövidülésevel«, domborműszerűen faragott templomszarnokot ábrázol, amelynek hátsó részét a szentségház aajtaja képezi; a két félpillért »gerendára« helyezett félkörös oromzat zárja le. A mű vörösmárvány anyaga kellemes színhatású. Az oltár egész architektonikus kiképzése kecses, könnyed, és mégis kiegyensúlyozott, szilárdságot tükröző: finom izléssel és nemes mértéktartással hordja magán a renaissance formaalakításának jellemző vonását. A renaissance, különösen az itáliai renaissance legnagyobb alkotásaival közös anyanyelv ez.

Mind az előlapot, mind a félpilléreket, valamint az oltár egyéb részeit dúsán alkalmazott, és rendkívül finoman kidolgozott faragások, akantusz-levelek, füzérek, virágok, bőségszaru (Oltárszentség!) díszítik. Egyébként az oltár felépítése, és a rajta alkalmazott ornamentika — a kutatók véglegesen elfogadott álláspontja szerint — közeli rokonságot mutat az esztergomi Bakócz-kápolna formáival.

Szatmári György még befejezte megkezdett pécsi építkezéseit, majd 1521-ben Bakócz Tamás utóda lett az esztergomi érseki székhelyen, és 1524-ben halt meg. A pécsi püspökségben Szatmárit Moré Fülöp követte, aki sok más főpappal együtt a mohácsi csatában halt meg. Moré Fülöpnek, Szatmári utódának eleste tragikusan jelzi a liükető élet megszakadását, mintegy jelképe annak a szomorú ténynek, hogy a mohácsi vésszel félbemaradt hazánkban a szépen induló, nemes alkotásokat létrehozó renaissance fejlődés, és egy-két, szinte véletlenül megmaradt »lanúkövet« kivéve, minden

a pusztulásé lett. Olyan ősi kulturájú város, mint Pécs, alig tud felmutatni néhány eredeti emléket a török uralom előtti időkből, Szatmári nagyvonalú építkezéseiből is csak az említett töredékek maradtak ránk.

Szatmári György pécsi működése mindenesetre bizonyítéka annak, hogy a Mátyás király idejében, és elsősorban az ő udvarában kifejlődött renaissance-humanista szellem, a szép szenvedélyes szeretete, közvetülökön keresztül hamarosan eljutott az udvartól távoli vidékekre is, és ha nem jön közbe a nagy nemzeti katasztrófa, a renaissance művészet kifejezési formái éppúgy átjárták volna művészeti életünket — emlékeket bőségesen hagyva maguk után —, amint azt a török uralom elvonulása után a barokk, és a barokkot követő művészeti irányok esetében tapasztalhatjuk.

Szatmári felbecsülhetetlen értékű pastoforiumával kapcsolatban meg kell jegyeznünk még valamit. A nagy magyar műtörténész, Szőnyi Ottó jogosan említi egyik művében, hogy a pécsi székesegyház restaurálásakor (1882—1891) az akkori felfogásnak megfelelően, a »stilusegység« nevében sok értékes, régi alkotást távolítottak el a templomból, Szatmári oltára azonban a helyén maradt. »Mert az átalakítók is művészek voltak« — írja Szőnyi. A Corpus Christi kápolna oltára harmónikusan illeszkedik a templom eltérő stílusához, és a kápolna, renaissance oltárával a pécsi dóm egyik legszebb intérierje. Nagy és dicső mult áhítatot keltő emléke. (Böbel Hubert)

# S Z E R K E S Z T Ő I Ü Z E N E T E K

*Fr. Z-né.* — Azt írja, nagy szükségét érzi a hallgatásnak, de nem tudja, hogyan kezdjen hozzá, mint családanya. — Kétségtelesen, olyanfajta teljes hallgatásra, mint amelyet remeték, vagy trapisták gyakorolnak, családban nincs módja. Meg tudja azonban valósítani a részleges hallgatást. Ez abból áll, hogy megszüntet minden olyan beszédet, amely felesleges, vagy nem szükséges. Hígyje el, nem kerül nagyobb megerőltetésbe, mint amivel a remetének kell kiküzdenie a maga csöndjét és összeszedettségét. Azokon a napokon, amidőn úgy érzi, szüksége van rá, hogy elmerüljön elmékedéseibe, reggel kezdje meg nyugodtan. Az a fontos, hogy hallgatása ne legyes soha sem üres. Ha előzőleg megfelelő elmékedési anyagot gyűjt, olyan kérdéseket vet fel, amelyek alkalmasak rá, hogy lekössék figyelmét és gondolatait, mindig vissza tud térni a maga belső csendességébe.

*Celine.* — A lelki élet egyik nagy ismerője és írója, Morotius, a következőket mondja: A lelki torkosság egyik megnyilvánulása, ha szentáldozás alkalmával minden igyekezetünket arra fordítjuk, hogy magunkban valami édes érzést idézzünk elő, arról meg elfeledkezünk, hogy a lelkünkben jelenlevő Úr Jézust nagy hódolattal és alázatos lelkülettel imádjuk. A szent áldozásnak nem az a célja, hogy érzékileg tapasztalható érzéseket támasszon bennünk, hanem hogy kegyelmekkel árásson el bennünket.

*Aggódó.* — Hígyje meg, az Ószövetségi Szentírásban nincsenek »olyan« dolgok, csak olyanok vannak, akik »úgy« olvassák egyes fejezeteit. A hasonlat talán túl világias, de úgy vagyunk a szent könyvek egyes fejezeteivel, mint a nagy művészek akt szobraival. A művészlelkű és hozzáértő ember a szépséget látja benne, azon keresztül a természet és a lélek csodálatosságait szemléli, az együgyű és műveletlen kamasz pedig bután yihog. Abban teljesen igaz van, hogy az Ószövetséget felületes és éretlen fővel nem lehet olvasni. Nem lehet a látszólag legegyszerűbb részeit sem. A szent szöveg csodálatos tartalmi gazdagsága csak akkor tárul fel, ha megfelelő magyarázat, vagy magyarázó megadja hazzá a kulcsot.

*Őszinte jóakarát.* — Leveléből úgy látjuk, hogy ön mindent megtett a kibékülés érdekében. Ha valóban nem táplál haragot szívében a másik fél iránt, nem köteles erőltetni, hogy a barátkozásuk újra kezdődjék. Különösen nem akkor, ha a másik fél idegileg kiegyensúlyozatlan valaki, akivel kapcsolatban soha sem lehet előre kiszámítani, miképpen hat rá egy-egy békülési kísérlet. Itt ugyanis már nem a keresztény alázatról van szó, hanem a lehetségesről és a lehetetlenről. A keresztény alázat címén nem követelhetünk meg magunktól sem, másoktól sem értelmetlen, vagy haszontalan dolgokat. Sehol sincs előírva, hogy olyan emberek, akik természetüknél fogva nem illenek egymáshoz, minden áron barátkozzanak. Még ha a másik fél meg is szüntetné haragszomrádját, akkor sem kell felújítani a naponkénti találkozást és a családi látogatásokat. Az őszinte megbocsájtás annyit jelent, hogy az ember kiveti a szívéből a haragot, nem akar a másiknak ártani, sőt, ha szükséges, hajlandó vele jót is cselekedni.

*Magános.* — Atérezzük, hogy mennyire szenvedhet egyedülléte miatt. Ne haragudjék azonban, soraival nem tudunk fenntartás nélkül egyetérteni. »Mindegy, hogy milyen, csak szerethessek valakit, legyen, akit ápolhatok, akivel törődhetek, akiért áldozatot

hozhatok!« — mondhatja önnel az egyedüllét. Helyes, hogy vágyódik a szeretet és az áldozat után. De nem helyes, hogy a házasságban »mindegy hogy milyen« emberre akarja kiönteni azokat. Nem helyes álláspont az, hogy akármilyen a házasság, csak legyen. Minthogy a keresztény katolikus házasság felbonthatatlan, nem lehet akármilyen. Emberileg minden lehető el kell követnünk, hogy minél jobb legyen, minél jobban kiküszöböljünk belőle már eleve minden olyan tényezőt, ami megnehezíti a házasságot a házasság céljának, a gyermeknek felnevelésében. — Ha áldozatra vágyik, hozza meg házasságon kívül. Bizonyára akad édesanya ismerősei között, aki örömmel veszi, ha segít neki, vagy idősebb teremtés, akinek ápolásában segédkezhet. Ha így indul a szeretet és áldozatkészség útjára, bizonyosan találkozik majd azzal a mással, akit Isten élettársául szánt, aki majd nem lesz »mindegy hogy milyen«, hanem támasza és boldogságának osztályrésze.

*Egy előfizető.* Vegyesházasságok esetére a katolikus Egyház előírása az, hogy a házasság katolikus szempontból akkor tekinthető érvényesnek, ha a házasulandók előzőleg megervegznek abban, hogy gyermekeiket a katolikus vallásban nevelik. A nem katolikus fél részéről adott ilyen értelmű írásbeli nyilatkozatot nevezik reverzálisnak. Ilyen nyilatkozat esetén lehet a házasságot katolikus templomban, katolikus pap előtt megkötni. Miután — mint leveléből kiderült — Ön ennek az előírásnak eleget tett, semmi oka sincs rá, hogy vádolja magát vagy lelkiismeretfurdalásai legyenek. Tervezett házassága katolikus szempontból teljesen rendben van.

*Lelkiismeretes.* — Téved az illető. Ilyenfajta könnyítés, hogy a szentmiséről elkésünk, pótolhatjuk azzal, ha az utána következő szentmisén addig a részig vagyunk jelen, amelynél az előzőre megérkeztünk, nincs. Mert ha például Urfelmutatás után érkezünk, érvénytelen a misehallgatásunk, tehát a következő szentmisét végig kell hallgatnunk. Az illető valamit hallott, amit nem értett meg pontosan. Azt, hogy a szentmise semmiféle részéről nem késheztünk el komoly és megfelelő ok nélkül. De ha már komoly okból, vagy hibánkon kívül az előmiséről, azaz a felajánlás előtti részről elkésünk, nem követünk el bűnt s amennyiben óhajtjuk, s mód van rá — például nagyvárosban, ahol egymást követik a szentmisék vasarnaponként — érvényesen pótolhatjuk azáltal, hogy valamelyik következő szentmise elő részén résztveszünk. Ezt persze nem lehet rendszerré tenni. Teljesen helytelen, amit egyes »nagyvonalú« hívők művelnek, hogy következetesen elsikkasztják az előmisét, mert nem fülik a foguk a prédikációhallgatáshoz. Az előmise szerves része a szentmisének. Az volt már az apostolok korában. Az Apostolok Cselekedeteiben olvassuk: »A hét első napján pedig, midőn egybegyűltünk a kenyérszégésre, mivel másnap útra akart kelni, és a beszédet egész éjjélig nyujtotta« (Ap. Csel. 20. 7.) Az Apostolok Cselekedeteinek idézett részében éppen arról van szó, hogy egy Eutichius nevű ifjú, aki a harmadik emeleti teremben az ablakban ülve hallgatta Szent Pált, elalszik, kiesik az udvarra és az Apostolnak kell őt életrehívnia. A modern Eutichiusok, az előmise és a szentbeszéd elsikkasztói is így járnak: léleekben kiesnek a templom ablakán és léleken halottá válhatnak. — Ön Szent Pálhoz hasonló jót tesz, ha felvilágosítja tévedéséről felületes barátját: lelkében életre kelthető őt.